

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi vanginkuljetuksen hankkimisesta yksityiseltä palveluntuottajalta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki vanginkuljetuksen hankkimisesta yksityiseltä palveluntuottajalta. Laissa säädettäisiin perustuslain edellyttämällä tavalla vanginkuljetuspalvelun hankkimisen yksityiskohdista, kuten Rikosseuraamuslaitoksen ja palveluntuottajan keskinäisistä vastuusuhteista, palveluntuottajalle ja sen työntekijöille asetettavista velvollisuuksista ja valmiusvaatimuksista sekä Rikosseuraamuslaitoksen velvollisuudesta varmistaa ostopalveluna hankitun toiminnan lainmukaisuus.

Kyseisiin toimintoihin voi sisältyä julkisen vallan käyttöä, ei kuitenkaan merkittävää jul-

kisen vallan käyttöä. Esityksen mukaisesti kyseeseen tulisi tiettyjen, ongelmattomiksi luonnehdittavissa olevien vanginkuljetustehtävien hankkiminen yksityiseltä palveluntuottajalta. Näitä olisivat yksityisistä turvallisuuspalveluista annetussa laissa tarkoitetut vartioimisliikkeet ja henkilöliikennettä harjoittavat yritykset. Yksityisen palveluntuottajan osuus vanginkuljetustoiminnassa olisi Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa avustavaa.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2012.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYS	2
YLEISPERUSTELUT	3
1 NYKYTILA	3
1.1 Lainsäädäntö	3
1.2 Käytäntö	4
1.3 Muiden Pohjoismaiden vanginkuljetusjärjestelmät	5
1.4 Nykytilan arviointi	6
2 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET	6
3 ESITYKSEN VAIKUTUKSET	7
3.1 Taloudelliset vaikutukset sekä organisaatio- ja henkilöstövaikutukset	7
3.2 Vaikutukset rikollisuuteen	8
4 ASIAN VALMISTELU	9
4.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto	9
4.2 Lausunnot	9
5 RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSISTÄ	9
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	10
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT	10
1.1 Laki vanginkuljetuksen hankkimisesta yksityiseltä palveluntuottajalta	10
2 TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET JA MÄÄRÄYKSET	18
3 VOIMAANTULO	18
4 SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS	18
LAKIEHDOTUS	25
Laki vanginkuljetuksen hankkimisesta yksityiseltä palveluntuottajalta	25

YLEISPERUSTELUT

1 Nykytila

1.1 Lainsäädäntö

Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain (953/2009) 3 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomittujen nuorten rikoksentehtävien valvonta, nuorisorangaistuksen, yhdyskuntapalvelun, vankeusrangaistuksen ja sakan muutorangaistuksen täytäntöönpano, ehdonalaan vapautteen päästettyjen valvonta sekä tutkintavankeuden toimeenpano ja muu rangaistusten täytäntöönpano sen mukaan kuin niistä erikseen säädetään. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon ja tutkintavankeuden toimeenpanoon liittyy vanginkuljetustehtäviä muun muassa kuljettaessa vanki tuomioistuimeen, toiseen vankilaan tai vankilan ulkopuoliseen terveydenhoitoon.

Vanginkuljetusta koskeva laki (220/1925) sisältää säännöksen valtion velvollisuudesta huolehtia vanginkuljetuksesta sekä valtuutuslainsäädännön, jonka mukaan tarkemmat säännökset lain toimeenpanosta annetaan asetuksella. Vanginkuljetusasetuksessa (165/1954) on säädetty muun muassa vankeinhoito- ja poliisiviranomaisten velvollisuudesta huolehtia vanginkuljetuksesta sekä niiden keskinäisestä tehtävänjakoista, kuljetuksen käytännön järjestelyistä, vankipassiin tehtävistä merkinnöistä, kuljetuksen mahdollisimman huomaamattomasta ja viivytyksettömästä suorittamisesta sekä kuljetettavien vankien vartiointista. Vanginkuljetusasetuksen nojalla oikeusministeriö on antanut vankivaunuohjesäännön (496/1955) ja sisäasiainministeriö päätöksen, joka sisältää vanginkuljettajan ohjesäännön (272/1954). Mainitut ohjesäännöt sisältävät säännökset muun muassa kuljetettavan viranomaisen ja virkamiehen velvollisuuksista sekä kuljetettavan henkilön oikeuksista, velvollisuuksista, tarkastamisesta, säilyttämisestä, vartiointista ja huollosta kuljetuksen aikana ja sen ollessa keskeytyneenä.

Hallitus on ehdottanut erillisessä esityksessä säädettäväksi vanginkuljetuslain, jolla kumottaisiin vuodelta 1925 oleva laki vankien kuljetuksesta. Ehdotetun vanginkuljetus-

lain tarkoituksena olisi säätää lain tasolla asianmukaisesti kuljetettavan henkilön kohtelusta ja olosuhteista sekä valvonnasta kuljetuksen ja sen keskeytyksen aikana. Ehdotuksessa esitetään selkiinnyttäväksi kuljetusviranomaisten eli Rikosseuraamuslaitoksen, poliisin, rajavartiolaitoksen ja tullilaitoksen tehtävänjakoa.

Vankeuslaki (767/2005) sisältää vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevat säännökset. Siinä säädetään vankien oikeuksista, velvollisuuksista, kohtelusta ja olosuhteista, vankiin kohdistettavista tarkastuksista, turvaamistoimenpiteistä ja voimakeinojen käytöstä sekä viranomaisten toimivaltuuksista vankeusrangaistusten täytäntöönpanossa. Vanginkuljetuksen kannalta keskeistä on vankeuslain edellyttämä rangaistusajan suunnittelu, jossa kullekin vangille suunnitellaan yksilöllisesti hänen sijoittamisensa ja toimintansa rangaistuksen täytäntöönpanon aikana. Rangaistusajan suunnitelman avulla kyetään välttämään vangin tarpeettomia siirtämissä vankilasta toiseen. Vankeuslain 6 luvun 8 §:ssä todetaan, että vangin kuljetuksessa noudatetaan, mitä siitä erikseen säädetään. Vankeuslain 16 luvussa on säännökset vankilan tilojen ja vangin tarkastamisesta. Säännöksissä todetaan vangin turvatarkastuksen toimittamisen (16 luvun 3 §:n 1 momentti) ja päihtymystilaa koskevien havaintojen ja turvatarkastuksen toimittamisen kirjaamisen (16 luvun 9 §:n 4 momentti) koskevan myös vangin kuljetusta. Niin ikään turvaamistoimenpiteitä ja voimakeinojen käyttöä koskevissa vankeuslain säännöksissä on osin kyse myös vangin kuljettamisesta: vanki saadaan laissa säädetyin edellytyksin sitoa karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana (18 luvun 2 §:n 1 momentti) ja Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on laissa säädetyin edellytyksin oikeus käyttää voimakeinoja muun muassa vangin kuljetuksen aikana (18 luvun 6 §:n 1 momentti).

Tutkintavankeuslaki (768/2005) sisältää säännökset tutkintavankien kohtelusta, oikeuksista ja velvollisuuksista. Säännöksissä korostuu syyttömyysperiaate. Tutkintavankeuslain 14 luvussa on säännökset tutkintavangin kuljetuksesta. Säännöksissä edellytetään kuljetuksessa käytettävien välineiden olevan

tarkoitukseen sopivia ja tarpeellisin turvalaittein varustettuja. Kuljetus tulee suorittaa ilman aiheutonta viivytystä. Yleisessä liikenteessä olevassa kulkuneuvossa kuljetettava tulee pyrkiä pitämään erillään muista matkustajista. Alle 18-vuotias tutkintavanki on pidettävä erillään aikuisista tutkintavangeista ja vangeista, jollei hänen etunsa mukaisesti ole menetellä toisin. Kuljetus on pyrittävä järjestämään huomiota herättämättä. Kuljetuksen aikana tutkintavangin kohtelussa noudatetaan soveltuvin osin tutkintavankeuslain säännöksiä. Kuljetuksen järjestämisvastuusta säädetään erikseen. Lisäksi tutkintavankeuslaissa on samansisällöiset säännökset kuin edellä on vankeuslaista todettu turvatarkastuksen toimittamisesta, päihtymystilahavaintojen ja turvatarkastuksen toimittamisen kirjaamisesta, turvaamistoimenpiteistä ja voimakeinojen käytöstä kuljetuksen aikana.

1.2 Käytäntö

Lähtökohtaisesti Rikosseuraamuslaitoksen hoitama vanginkuljetus järjestetään joko aikataulunmukaisena, tiettyihin vanginkuljetusreitteihin perustuvana kuljetuksena taikka yksittäisinä kuljetuksina. Aikataulunmukainen kuljettaminen suoritetaan joko VR:n ja Rikosseuraamuslaitoksen yhteistyönä toteuttavana raideliikenteenä, jossa kulkuvälineinä ovat henkilöliikenteen juniin liitettävät vankivaunut tai Rikosseuraamuslaitoksen järjestämänä linja-autokuljetuksena. Viime vuosina Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä olevassa vanginkuljetuksessa on yhä enemmän korvattu linja-autoilla aikaisemmin junalla suoritettuja kuljetuksia. Rautatieasemapaikkakuntien läheisyydessä sijaitsevat vankilat toimivat junakuljetusten täydentäjinä kuljetamalla vankeja junaan ja junasta vankilaan. VR on arvioinut, että nykyinen vankivaunukalusto voi olla liikenteessä enää muutaman vuoden. Vanginkuljetukseen tarkoitettujen vaunun hankinta maksaa noin 1,5 miljoonaa euroa. Näitä vaunuja tarvitaan kaksi. VR:n ja Rikosseuraamuslaitoksen vanginkuljetussopeutus on voimassa toistaiseksi.

Rikosseuraamusvirasto selvitti vuonna 2007 aikataulunmukaisen vanginkuljetuksen kuormitusta ja kustannuksia. Selvityksessä todettiin, että lokakuussa 2006 käyttöön otettu aluevankilajärjestelmä osaltaan vähensi

osassa vanginkuljetusreittejä olennaisesti kuljetustarpeita. Kustannusrakenne kuitenkin vaihteli varsin paljon eri aluevankiloiden välillä. Pääasialliset syyt tähän olivat erimittaiset kuljetusmatkat sekä erilaiset kuljetettävien määrät. Etelä-Suomen aluevankilassa välimatkat olivat lyhyemmät ja kuljetettavia enemmän kuin muissa aluevankiloissa. Kustannusrakenteen kannalta epäsuotuisa seikka oli myös kalliiden junareittien käyttö.

Rikosseuraamuslaitoksen vanginkuljetuksessa vähimmäishenkilöstömäärä on kuljettaja ja kaksi vartijaa. Vankivaunussa on vähintään kaksi vartijaa. Tarpeen, esimerkiksi kuljetettavan vangin vaarallisuuden perusteella henkilöstöä lisätään. Jos kuljetettavien vankien määrä lähestyy kahtakymmentä, tarvitaan kolmas vartija. Vuoden 2007 selvityksessä todettiin muun muassa, että vankilan kokonaisuudessaan järjestämässä vanginkuljetuksessa kuljetuskustannuksien arvioitiin olevan 2,75 euroa kilometriä kohden. Turun vankilassa on käytössä järjestely, jossa on hankittu linja-auto ja kuljettaja yksityiseltä yritykseltä vankila hoitaessa kuljetuksen ja kuljetettavien valvonnan. Tällöin kuljetuskustannusten on laskettu olevan 2 euroa kilometriä kohden.

Selvityksen osoittamien vanginkuljetuksen kehittämistoimenpiteiden toteuttamiseksi Rikosseuraamusvirasto uusi vanginkuljetusreitistön helmikuun 2009 alusta lukien. Uudistuksen avulla on kyetty järjestämään kuljetukset aikaisempaa tarveharkintaisemmin. Uuden vanginkuljetusreitistön avulla aikaan saadun säästön on laskettu olevan noin 125 000 euroa vuodessa. Suurin säästövaikutus on sillä, että siirryttiin vain yhden junareitin käyttöön. Aikaisemmin käytössä ollut pääradanreitti on korvattu linja-autoilla. Tämä on merkinnyt paitsi kustannusten säästöä ja matka-aikojen lyhentymistä myös turvallisuuden lisääntymistä, sillä juniin lastaaminen on nykyisten asemaratkaisujen aikana paikoin turvallisuusrisiksi, koska liityntäliikennettä hoitavien autojen pääsy junan viereen on vaikeutunut huomattavasti. Turvallisuuden kannalta ongelmallista on myös se, että junien aikataulut ovat niin tiukat, että monin paikoin juna pysähtyy asemalle vain muutaman minuutin ajaksi.

Rikosseuraamuslaitoksen vankitietojärjestelmän käyttöönotto on merkinnyt vanginkul-

jetusta koskevan tiedonkulun olennaista parantumista. Järjestelmän ansiosta kyetään selvästi aikaisempaa paremmin ennakoimaan myös vanginkuljetukseen tarvittavia henkilöresursseja ja muita resursseja, kuten kuljetuspaikkojen ja aterioiden tarvetta.

1.3 Muiden Pohjoismaiden vanginkuljetusjärjestelmät

Ruotsi

Vuodesta 2006 lähtien Ruotsin Kriminaalihuoltolaitoksen alaisuudessa on toiminut valtakunnallinen vanginkuljetuksesta huolehtiva yksikkö. Vanginkuljetusyksiköllä on käytössään atk-pohjainen suunnittelutyöväline, jonne kuljetuspalveluita tarvitsevat tahot voivat viedä toiveitaan asiakkaidensa kuljetuksista. Ruotsin sisäiset kuljetukset ovat ensisijaisesti eri vankiloiden välisiä sekä vankiloiden ja muiden laitosten välisiä matkoja.

Vuonna 2008 Ruotsissa kuljetettiin 42 790 vankia 11 829 eri kuljetuskerralla. Kuukaudessa kuljetuksia oli noin 900 – 1 000 kappaletta, päivittäin noin 150. Yksi kuljetus kestää yleensä lähes kahdeksan tuntia. Vuonna 2009 kuljetettavien määrä oli kasvanut 44 687:ään. Vuonna 2009 kuljetusyksikön kustannukset olivat 162,7 miljoonaa kruunua.

Kun kuljetus hoidetaan kuljetusyksikön ajoneuvolla, henkilökunnan määrä on yleensä kolme henkilöä: kuljettaja, kuljetuksen esimies sekä kolmas kuljetuksen suorittaja. Charter-lennolla läsnä on kuljetuksen esimies sekä vähintään toinen henkilökunnan jäsen. Jokaisesta kuljetuksesta tehdään ennalta turvallisuusarviointi ja –suunnitelma. Kuljetusyksikkö nimeää jokaiseen kuljetukseen erikseen kuljetuksen esimiehen, joka on vastuussa kuljetustehtävästä. Jokaisesta kuljetuksesta on pidettävä kirjaa.

Ruotsissa ei ole käytössä järjestelyä, jossa vanginkuljetus voitaisiin hankkia yksityiseltä palveluntuottajalta.

Norja

Norjassa vankien kuljetuksista vastaa pääosin kriminaalihuolto. Poliisi vastaa tutkinta-vankien kuljetuksista vankilasta tuomiois-

tuimiin ja poliisiasemille. Vanginkuljetustehtävät sitovat paljon poliisin resursseja.

Vanginkuljetusjärjestelyt poikkeavat toisistaan eri puolilla Norjaa. Esimerkiksi Ostfoldin alueella on saatu hyviä kokemuksia vanginkuljetuksen keskittämisestä erilliseen yksikköön. Yksikkö hoitaa noin 5 000 kuljetusta vuodessa ja vapauttaa samalla poliisir- resursseja muihin tehtäviin. Jotta tällainen järjestely olisi tarkoituksenmukainen ja tehokas, kuljetettavien määrän tulee olla riittävän suuri.

Vuonna 2004 kolmessa Norjan poliisipiirissä alkoi sopimuskokeilu, jossa yksityinen yritys hoiti suurimman osan alueiden vanginkuljetuksista. Tavoitteena oli löytää laadukas ja edullinen ratkaisu, joka samalla vapauttaisi poliisin henkilökuntaa muihin tehtäviin. Kokeilulla haluttiin kehittää yhteistyömalli, joka voitaisiin ottaa laajemmin käyttöön kokeilun päätyttyä. Yrityksen hoitamien kuljetukset tehtiin aamukuuden ja ilta- kahdeksan välillä. Työntekijöinä toimi pääasiassa entisiä vanginvartijoita ja eläkkeelle jääneitä poliiseja. Näillä niin sanotuilla siviilivanginkuljettajilla oli vain rajoitetut poliisin oikeudet ja esimerkiksi vangin karatessa heidän tuli välittömästi ottaa yhteyttä poliisiin. Poliisityön yksityistämistä kritisoitiin paljon. Kokeiluprojekti loppui vuoden 2006 syyskuussa, koska yksityisellä yrityksellä ei todettu olevan lupaa vapautensa menettäneiden kuljettamiseen.

Tanska

Tanskassa vanginkuljetustehtävät on jaettu poliisin ja Kriminaalihuoltolaitoksen kesken. Poliisi kuljettaa tutkintavangit ja Kriminaali- huoltolaitos on vastuussa rangaistusta suorittavien vankien kuljetuksista. Tanskassa toteutettiin vuonna 2007 tuomioistuinlaitoksen organisaatiouudistus, jossa tuomioistuinten määrää vähennettiin 82:sta 22:een. Tämä on merkinnyt vanginkuljetusmatkojen pidentymistä. Erityisesti poliisin vanginkuljetustehtävät ovat lisääntyneet merkittävästi.

Tanskassa ei ole käytössä järjestelyä, jossa vanginkuljetus voitaisiin hankkia yksityiseltä palveluntuottajalta.

1.4 Nykytilan arviointi

Vanginkuljetusta koskevat säännökset ovat osin vanhentuneet. Ne eivät kaikilta osin täytä niitä vaatimuksia, jotka nykyisin on asetettu esimerkiksi kuljetettavan henkilön oikeusasemaa ja olosuhteita sekä kuljetuksesta huolehtivan viranomaisen toimivaltuuksia ja vastuuta koskevalle lainsäädännölle. Näiden puutteiden korjaamiseksi annetaan samaan aikaan tämän esityksen kanssa esitys uudeksi vanginkuljetuslaiksi.

Vankien kuljettamisen yleisimmät syyt ovat vankien kuljettaminen tuomioistuimiin, toiseen vankilaan sekä ulkopuoliseen terveydenhuollon toimintayksikköön. Kuljetusolosuhteet poikkeavat selvästi esimerkiksi vankiloista sekä kuljetettavan henkilön toimintamahdollisuuksien että kuljetettavien, kuljettajien ja yhteisön turvallisuuden varmistamisen osalta. Vankien kuljettaminen niin kutsutussa aikataulunmukaisessa liikenteessä, joka pääosin hoidetaan linja-autoilla ja junalla, on useiden paikkakuntien välillä hidasta. Erityisen hidasta on niin kutsuttu poikittaisliikenne. Ollakseen läsnä esimerkiksi oikeudenkäynnissä vanki voi joutua matkustamaan pitkän matkan ja viettämään jopa viikon mittaisen ajan kulkuneuvossa ja matkaselleissä.

Sekä Rikosseuraamuslaitoksella että poliisilla tulee olla nykyisestä vanginkuljetusjärjestelmästä johtuen kaiken aikainen ja tietyn kapasiteetin mukainen valmius huolehtia vanginkuljetustehtävästään. Tämä valmiusvaatimus on luonteeltaan sekä laadullista että määrällistä. Valmiuden ylläpito on kallista, etenkin kun tietyillä alueilla ja tietyillä reiteillä todelliset kuljetettavien vankien määrät ovat yleensä varsin pienet. Se, että aikataulunmukaisessa vanginkuljetuksessa pidetään yllä vaativimpien kuljetusten edellyttämää tasoa, ei välttämättä ole tarkoituksenmukaista, koska pääosa kuljetettavista henkilöistä ei tarvitse tämän tason turvallisuusoloja. Lähtökohtaisesti vaarallisiksi luonnehditut kuljetukset joka tapauksessa suoritetaan erilliskuljetuksina.

Eräs keino pyrkiä nykyistä edullisempaan vanginkuljetukseen on ollut vanginkuljetukseen liittyvien joidenkin toimintojen hankkiminen ostopalveluna. Kyse on ollut kuljetusvälineen ja kuljettajan hankkimisesta yksityi-

siltä palveluntuottajilta. Se, onko tällainen järjestely edullisempaa kuin Rikosseuraamuslaitoksen kaikilta osin järjestämä kuljettaminen, riippuu monista tekijöistä, kuten paikallisista olosuhteista, välimatkoista ja kuljetettavien vankien määrästä. Turun vankilassa on käytössä järjestely, jossa yksityiseltä palveluntuottajalta on hankittu ajoneuvo sekä kuljettaja ja vankila on huolehtinut kuljetuksen valvonnasta. Kokemukset tästä järjestelystä ovat olleet hyvät.

Huolimatta siitä, että vanginkuljetusolosuhteet ovat poikkeukselliset, kuljetuksen turvallisuus on varmistettava. Tällä tarkoitetaan muun muassa kuljetettavien vankien ja henkilökunnan sekä ulkopuolisten henkilöiden turvallisuutta, karkaamisten estämistä sekä mahdollisten tutkinnallisten vaatimusten turvaamista. Näiden tavoitteiden toteuttaminen edellyttäisi nykyistä asianmukaisempaa kuljetuskalustoa, jossa voitaisiin tarvittaessa toteuttaa esimerkiksi kuljetettavien henkilöiden täydellinen erilläänpito. Erityisen tärkeää tämä on siksi, että kuljetusta valvomaan ei useinkaan kyetä irrottamaan erilläänpidon taikka täydellisen turvallisuuden varmistamiseksi tarvittavaa henkilökuntamäärää.

2 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

On arvioitu, että Rikosseuraamuslaitoksen tehtäväkokonaisuudessa on osia, joiden suorittaminen muin kuin Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten voimin voisi olla tarkoituksenmukaista. Järjestelyt olisivat tarkoituksenmukaisia sikäli, että hankkimalla ydintehdänsä tekemistä täydentäviä palveluita yksityiseltä palveluntarjoajalta Rikosseuraamuslaitos voisi kohdentaa henkilöstövoimavarojaan nykyistä tehokkaammin vaativampiin rikosseuraamusalan tehtäviin, kuten laitosturvallisuuden ylläpitoon ja uusintarikollisuuden vähentämiseen tähtääviin toimenpiteisiin. Siltä osin kuin yksityiseltä palveluntuottajalta hankittavat tehtävät sisältävät julkisia hallintotehtäviä, niiden hankkimisesta tulee säätää asianmukaisesti lailla. Tässä vaiheessa Rikosseuraamuslaitos on pitänyt tärkeänä mahdollisuutta hankkia yksityiseltä palveluntuottajalta vanginkuljetukseen liittyviä eräitä toimintoja.

Vanginkuljetuksen tehokkuuden ja taloudellisuuden lisäämiseksi laissa säädettäisiin Rikosseuraamuslaitoksen mahdollisuudesta hankkia vanginkuljetuspalveluita yksityisistä turvallisuuspalveluista annetussa laissa tarkoitetulta vartioimisliikkeeltä sekä henkilöliikennettä harjoittavalta yritykseltä. Vastuu kuljetettavien olosuhteista ja kohtelusta sekä kuljetuksen asianmukaisesta sujumisesta lain mukaisesti olisi Rikosseuraamuslaitoksella, jonka tulisi varmistaa muun muassa, että vanginkuljetuksessa käytettävät kulkuneuvot ja säilytystilat ovat tähän tehtävään kaikilta osiltaan soveltuvat ja että kuljetus- tai valvontatehtävää suorittavat työntekijät ovat tähän tehtävään päteviä ja sopivia. Niin ikään Rikosseuraamuslaitos vastaisi siitä, ettei ennalta arvioiden mahdollisesti riskitilanteen sisältävää kuljetusta hankita yksityiseltä palveluntuottajalta, vaan sellaisen kuljetuksen suorittaa aina Rikosseuraamuslaitos itse. Laki sisältäisi yksityiskohtaiset säännökset kuljetuksesta vastaavan työntekijän ja kuljetettavan työntekijän oikeuksista ja velvollisuuksista sekä voimankäyttövälineistä kuljetustehtävän aikana. Heillä olisi oikeus muun muassa järjestyksen säilyttämiseksi, kuljetettavan karkaamisen estämiseksi ja kiinni ottamiseksi tai ulkopuolisen henkilön pääsyn estämiseksi kuljetusvälineeseen käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat ja muut tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttavat seikat.

3 Esityksen vaikutukset

3.1 Taloudelliset vaikutukset sekä organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Reitinmukainen vanginkuljetus	Henkilötyövuodet	Henkilökustannukset	Muut kustannukset	Kokonaiskustannukset
Kustannukset vuonna 2009	Yhteensä:	Yhteensä:	Yhteensä:	Yhteensä:
Reitinmukaisten kuljetusten valvonta	24	966 769	290 694	1 257 487

Esityksessä ehdotetaan, että Rikosseuraamuslaitoksella olisi mahdollisuus tarkoin säädetyin edellytyksin hankkia vanginkuljetuspalveluita yksityiseltä palveluntuottajalta. Vastuu vanginkuljetuksesta säilyisi Rikosseuraamuslaitoksella.

Rikosseuraamuslaitoksella on valtionhallinnon tuottavuusohjelman toteuttamisessa tavoitteena saavuttaa 323 henkilötyövuoden tuottavuussäästö vuoden 2011 loppuun mennessä. Kyse on paitsi henkilöstösäästöistä myös toimintojen rationalisoinnista siten, että henkilöstövoimavaroja ja henkilöstön asiantuntemusta voitaisiin nykyistä selkeämmin suunnata rikosseuraamusalan toiminnan vaikuttavuustavoitteiden toteuttamiseen eli lisäämään tuomittujen valmiuksia rikoksettoomaan elämäntapaan sekä edistämään heidän elämänhallintaansa ja sijoittumistaan yhteiskuntaan. Tuottavuustavoitteiden saavuttamiseksi oikeusministeriö ja Rikosseuraamuslaitos ovat toteuttaneet ja valmistelevat seuraamusjärjestelmän organisaatio- ja laitosrakenteen kehittämistoimenpiteitä.

Vanginkuljetusten vähentämiseen, tehostamiseen ja osittaiseen ulkoistamiseen liittyvä tuottavuustavoite on 20 henkilötyövuotta. Sisäisillä kehittämistoimilla on saavutettu reitinmukaisessa vanginkuljetuksessa vuosina 2007 – 2009 noin seitsemän henkilötyövuoden säästöt ja kustannukset ovat vähentyneet noin 460 000 eurolla.

VR:n kanssa tehty sopimus on voimassa toistaiseksi ja se kattaa vanginkuljetukset yhdellä pääradoista. VR:n nykyinen vanginkuljetuskalusto voi olla liikenteessä enää vuoteen 2015 asti. VR:lle vuonna 2009 maksetut kustannukset olivat 550 000 euroa.

Seuraavassa on arvioitu kahden eri ulkoistamisvaihtoehdon kustannus- ja henkilöstövaikutuksia.

A-vaihtoehto

Ulkoistetaan koko reitinmukainen vanginkuljetus, jolloin ostopalveluna hankitaan ajoneuvo, kuljettaja ja kaksi vartijaa. Rikosseuraamuslaitoksen vastuulle jäävien tehtävien hoidon on arvioitu vaativan vähintään kolme henkilötyövuotta. Jokaisella rikosseuraamusalueella tulisi olla virkamies, joka vastaisi muun muassa siitä että vanginkuljetuksessa käytettävät kulkuneuvot ja säilytystilat ovat tähän tehtävään kaikilta osiltaan soveltuvat ja että kuljetus- tai valvontatehtävää suorittavat työntekijät ovat tähän tehtävään päteviä ja sopivia. Hän vastaisi myös siitä, ettei ennalta arvioiden mahdollisesti riskitilanteen sisältävää kuljetusta hankita yksityiseltä.

Tämä vaihtoehto vapauttaisi vanginkuljetuksesta yhteensä noin 25 henkilötyövuotta käytettäväksi rangaistusten täytäntöönpanon lähityöhön. Näistä henkilötyövuosista tulisi 21 reitinmukaisten kuljetusten valvontatehtävistä ja arviolta neljä henkilötyövuotta kuljetustehtävistä. Valvontatehtävien kustannussäästöistä noin 1,3 miljoonasta eurosta suurin osa siirtyisi käytettäväksi ostopalvelusopimuksiin.

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella valvontatehtävien kustannussäästöistä suurin osa, keskimäärin seitsemän henkilötyövuotta, kohdistuisi Vantaan vankilaan. Samaa suuruusluokkaa olisivat Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella Oulun vankilaan kohdistuvat henkilötyövuosisäästöt. Muissa reitinmukaisesta vanginkuljetuksesta vastaavissa vankiloissa kustannussäästöt olisivat keskimäärin kaksi henkilötyövuotta kussakin.

B-vaihtoehto

Ulkoistetaan ajoneuvo ja kuljettaja, jolloin valvonnasta huolehtii kaksi Rikosseuraamuslaitoksen vartijaa. Toimintolaskentatietojen perusteella voidaan arvioida, että Rikosseuraamuslaitoksessa autonkuljettajien työajasta noin neljä henkilötyövuotta käytetään reitinmukaiseen linja-autokuljetukseen. Kustannussäästöä muodostuisi arviolta noin 160 000 euroa. Vanginkuljetuksen tukitehtäviin kirja-

taan kuljettajien työajan lisäksi kuljetusten muut kustannukset (muun muassa polttoaineet, autojen huolto ja korjaus). Linja-autokuljetusten muut kustannukset olivat vuonna 2009 noin 200 000 euroa. Todellinen säästö muodostuisi näiden kustannusten ja ostopalvelusopimusten välisestä erosta.

Vanginkuljetukselle asetettujen tavoitteiden toteuttaminen edellyttäisi nykyistä asianmukaisempaa kuljetuskalustoa, jossa voitaisiin tarvittaessa toteuttaa esimerkiksi kuljetettavien henkilöiden täydellinen erillään pitäminen. Vankiloiden linja-autot on hankittu vuosina 2003 ja 2006. Tämän vaihtoehdon kustannussäästöt konkretisoituisivat tilanteessa, jolloin linja-autot joudutaan uusimaan.

Edellä todetun perusteella voidaan päätellä, että koko reitinmukaisen vanginkuljetuksen hankkiminen yksityiseltä palveluntuottajalta olisi tehokkuus- ja tarkoituksenmukaisuusnäkökulmasta kannattavin järjestely. Tällaisen järjestelyn voidaan arvioida vaikuttavan Rikosseuraamuslaitoksen organisaatioon ja henkilöstöön siten, että rikosseuraamusalan valvonta- ja ohjaustehtäviin koulutetut virkamiehet voisivat vastaavilta osin keskittyä nimenomaiseen vankeinhoitotyöhön vankilassa sekä vaativiin vanginkuljetustehtäviin. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet hoitaisivat edelleen muut kuin reitinmukaiset kuljetukset sekä ongelmallisiksi arvioidut kuljetukset.

3.2 Vaikutukset rikollisuuteen

Ehdotetuilla säännöksillä ei olisi vaikutusta rikollisuuteen. Säännöksissä lähdetäisiin poikkeuksetta siitä, että kuljetuksen tarkoitus täytetään ehdotetun vanginkuljetuslain mukaisesti ja että mahdolliset karkaamis- tai rikoksentekoyritykset estetään. Rikosseuraamuslaitoksella olisi velvollisuus varmistua siitä, että yksityinen palveluntuottaja suorittaa tehtävänsä lain ja tehdyn sopimuksen mukaisesti.

4 Asian valmistelu

4.1 Valmisteluvaiheet ja –aineisto

Ehdotus on valmisteltu oikeusministeriössä. Valmistelussa on toimittu yhteistyössä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön kanssa.

4.2 Lausunnot

Ehdotuksen viimeistelyn vaiheissa siitä on pyydetty lausunnot oikeusministeriön lainvalmisteluosastolta, valtiovarainministeriöltä, sisäasiainministeriöltä, Rikosseuraamuslaitokselta, poliisihallitukselta, Tietosuojavaltuutetun toimistolta, rikosseuraamusalueilta, Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksiköltä, Rikosseuraamusalan koulutuskeskukselta, Vankila- ja Kriminaalihuoltotyön Henkilöstöliitto VAKHE ry:ltä, Vankilavirkailijain Liitto VVL ry:ltä, TEHY ry:n Rikosseuraamuslaitoksen luottamusmieheltä, JUKO ry:n vankeinhoitoalan pääluottamusmieheltä sekä Suomen Vartiointiliikkeiden Liitto ry:ltä.

Osassa lausuntoja pidettiin ongelmallisena sitä, että taloudellisin syin ehdotetaan siirrettäväksi julkisia hallintotehtäviä yksityisille toimijoille. Vastapainoksi Rikosseuraamus-

laitokselle ehdotettua kokonaisvastuuta ja toiminnan ohjaus- ja valvontatehtävää pidettiin käytännössä mahdollisesti hankalana toteuttaa. Lausunnoissa tuotiin esiin kuljetustilanteiden riskialttius ja hankalien kuljetusten ennakoinnin vaikeus. Lausunnonantajat korostivat kuljetusten turvallisuuden varmistamisen tärkeyttä sekä tutkinnallisten seikkojen huomioon ottamista. Yksityisille palveluntuottajille asetettavien vaatimusten sekä heidän tehtävistään, oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan säätämisen tulisi olla yksityiskohtaista. Osin pidettiin ongelmallisena sitä, että kuljetusten yksityistämisiä etenisi vain Rikosseuraamuslaitosta koskevana eikä uudistusta ole suoraan kytketty yksityistä turvalaa koskevaan uudistukseen.

5 Riippuvuus muista esityksistä

Hallitus antaa samanaikaisesti tämän esityksen kanssa eduskunnalle esityksen vanginkuljetusta koskevaksi lainsäädännöksi. Ehdotetun vanginkuljetuslain tarkoituksena olisi muun muassa säätää lain tasolla asianmukaisesti kuljetettavan henkilön kohtelusta ja olosuhteista sekä valvonnasta kuljetuksen ja sen keskeytyksen aikana. Ehdotetun vanginkuljetuslain säännökset kuljetustehtävän sisällöstä ja kuljettavan tahon velvollisuuksista koskisivat pääsääntöisesti sellaisinaan myös yksityistä palveluntuottajaa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Laki vanginkuljetuksen hankkimisesta yksityiseltä palveluntuottajalta

1 §. *Soveltamisala.* Laissa säädettäisiin, vanginkuljetuksen hankkimisesta yksityiseltä palveluntuottajalta. Kyse olisi Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä olevasta vanginkuljetuksesta. Perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksen mukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle.

Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain 3 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomittujen nuorten rikoksentehtävien valvonta, nuorisorangaistuksen, yhdyskuntapalvelun, vankeusrangaistuksen ja sakon muun torangaistuksen täytäntöönpano, ehdonalaan vapautteen päästettyjen valvonta sekä tutkintavankeuden toimeenpano ja muu rangaistusten täytäntöönpano sen mukaan kuin niistä erikseen säädetään. Lain 2 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan tavoitteena on yhdyskuntaseuraamusten ja vankeusrangaistusten täytäntöönpano siten, että lisätään tuomittujen valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan sekä edistetään heidän elämänhallintaansa ja sijoittumistaan yhteiskuntaan.

Perustuslain 124 §:n nojalla vanginkuljetuspalveluiden hankkiminen yksityiseltä palveluntuottajalta on ongelmallista, koska vanginkuljetukseen sisältyy tai voi sisältyä tilanteita, jotka edellyttävät merkittävän julkisen vallan käyttöä, kuten voimakeinojen käyttöä kuljetettavan käyttäytyessä uhkaavasti tai väkivaltaisesti taikka yrittäessä karata sekä kuljetettavaan tai ulkopuoliseen henkilöön koh-

distuvaa päätöksentekoa, esimerkiksi ratkaistaessa viedäänkö sairastunut kuljetettava välittömästi sairaalaan vai voiko kuljetus jatkaa sairaudesta huolimatta tai evättäessä kuljetettavalle tuodun omaisuuden vastaanottaminen tai kuljetettavan tapaaminen. Perustuslakivaliokunta on suhtautunut pidättyvästi siihen, että viranomaisorganisaation ulkopuolelle annetaan itsenäinen oikeus voimakeinojen käyttöön, joskaan tällainen linjaus ei ole ollut täysin ehdoton. Asiasta on kuitenkin säädettävä asianmukaisesti lain tasolla. Laissa olisi säädettävä muun muassa kuljetuksesta vastaavan henkilön toimivaltuuksista ja koulutuksesta sekä kuljetettavan henkilön oikeuksista ja muutoksenhakumahdollisuudesta.

2 §. *Vanginkuljetuslain soveltaminen.* Lakiehdotuksen 2 §:n mukaan tämän lain nojalla vanginkuljetusta järjestettäessä sovellettaisiin vanginkuljetuslakia (/), jollei tässä laissa ole toisin säädetty.

Hallitus antaa samanaikaisesti tämän esityksen kanssa eduskunnalle esityksen vanginkuljetusta koskevaksi lainsäädännöksi. Ehdotettu vanginkuljetuslaki sisältäisi säännökset kuljetettavan kohtelusta, olosuhteista ja oikeusasemasta kuljetuksen aikana ja kuljetuksen ollessa keskeytyneenä. Säännökset vastaisivat kuljetuksen tarkoituksen ja välttämättömien olosuhterajoitusten asettamien poikkeamin vankeuslaissa, tutkintavankeuslaissa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa säädettyjä vangin ja tutkintavangin kohtelua ja olosuhteita.

Ehdotetun vanginkuljetuslain säännöksillä tavoitellaan kuljettavien asianmukaisen kohtelun ja inhimillisten olosuhteiden korostamista ja parantamista, koska kuljetustilanne, olosuhteet ja toimintamahdollisuudet eivät vastaa laitososuhteita. Kohtelussa painotettaisiin oikeudenmukaisuutta ja ihmisarvon kunnioittamista. Lakiin sisältyisivät säännökset kuljetettavan asianmukaisesta ravinnosta, vaatetuksesta, ulkoilusta ja terveydentilan seurannasta sekä terveydenhuollosta. Lisäksi laissa olisivat säännökset kuljetettavan yhteydenpitomahdollisuuksista ja hallussapito-

oikeuksista kuljetuksen ja sen keskeytyksen aikana. Lähtökohtana olisi, että lyhytaikaisten kuljetusten aikana yhteydenpitomahdollisuudet olisivat rajoitetummat kuin esimerkiksi vankeusrangaistuksen tavanomaisen täytäntönnäpönan aikana. Erityisistä syistä yhteydenpito voitaisiin sallia. Pitkään kestävien kuljetusten ja erityisesti niiden keskeytysten aikana olosuhteet pyrittäisiin mahdollisuuksien mukaan järjestämään sellaisiksi, että ne vastaisivat tavanomaisia vankilaoloja. Kuljetusvälineiden ja säilytystilojen tietyt minimitasovaatimukset olisivat kirjattuina lakiin. Laissa säänneltäisiin myös kuljetettavan valvonnasta sekä häneen kohdistettavista turvaamistoimenpiteistä. Esitetyillä säännöksillä pyritään kuljetettavien turvallisuuden ja kuljetuksen häiriöttömän kulun turvaamiseen. Niin ikään esimerkiksi esitutkinnallisista syistä välttämättömät kuljetettavien toisistaan erillään pitämiset pystyttäisiin toteuttamaan esitettyjen säännösten nojalla nykyistä paremmin. Osana kuljetettavan kohtelua olisi hänen omaisuutensa asianmukainen ja tarpeetonta viivytystä välttävä kuljettaminen.

Vanginkuljetuslainsäädännön uudistamisesityksellä tavoitellaan paitsi kuljetettavan henkilön aseman ja olosuhteiden selkiinnytämistä myös vanginkuljetuksen taloudellisuuden, tehokkuuden ja ennakoitavuuden parantamista. Tavoitteet edellyttävät hyvin toimivien yhteistyökäytäntöjen ja tiedonkulkukanavien luomista viranomaisessa sekä eri viranomaisten välillä. Keskeisimmät viranomaistahot ovat kuljetusviranomaiset eli Rikosseuraamuslaitos, poliisi, rajavartiolaitos ja tullilaitos. Luotavissa olevat tekniset käytöyhteydet helpottaisivat olennaisesti ajantasaisen tiedon välittämistä kuljetusviranomaisten välillä. Lisäksi tarvitaan kiinteät yhteistyömuodot ja sujuva tiedonkulku kuljetusviranomaisten, syyttäjien ja tuomioistuinten välille. Yhteistyötä voitaisiin kehittää esimerkiksi seuraavilla keinoilla: vanki tilataan kirjallisesti ja riittävän ajoissa tuomioistuimen istuntoon, vankiloille toimitetaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa tieto istuntojen tarkoista ajankohdista, istunnon kesto pyritään arvioimaan, istuntoaikoja määritettäessä otetaan huomioon vanginkuljetuksen aikataulut ja istuntoja pidetään mahdollisuuksien mukaan vankilassa. Esityksellä pyritään vanginkuljetusten vähentä-

miseen siltä osin kuin kuljetukset ovat vältettävissä nykyistä tarkoituksenmukaisemmin toiminnallisien järjestelyin. Kyse olisi käytännön järjestelyistä, kuten vankien rangaistusajan suunnitelmien laadinnan kehittäminen kuljetuksia vähentäväksi, alueellisen kuljetusjärjestelmän kehittäminen, kuljetusmatkojen lyhentämiseksi viranomaisten tiedonkulun parantaminen kuljetusten mahdollisimman tarkoituksenmukaiseksi ajoittamiseksi, vangittujen asioiden keskittäminen tiettyihin päiviin tuomioistuimissa ja istuntojen järjestäminen teknisen yhteyden välityksellä vangin ollessa vankilassa.

Tässä esityksessä ehdotetaan vankeuslaista poiketen säädettäväksi paitsi itse järjestelystä eli kuljetuspalvelun ostopahdollisuudesta myös kuljetuksen toteuttamiseen liittyvästä päätöksentekotoimivallasta. Lakiesityksen 10 §:n mukaan ostopalveluna hankitun vanginkuljetuksen aikana kuljetettavan ravinnosta, vaatuksesta, ulkoilusta, yhteydenpidosta kuljetustilan tai säilytystilan ulkopuolelle sekä esineiden ja rahojen hallussapidosta päätäisi kuljetuksesta vastaava työntekijä, jos asiasta ei olisi Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen päätöstä. Jos kuljetuksessa ei olisi mukana terveydenhuollon ammattihenkilöä, kuljetettavan terveydentilan seurannasta ja tarvittavaan sairaanhoitoon toimittamisesta päättäisi kuljetuksesta vastaava työntekijä. Vastaavasti vanginkuljetuksen aikana kuljetettavan valvonnasta, sijoittamisesta kuljetusvälineessä ja säilytystilassa, turvatarkastuksesta, henkilöntarkastuksesta sekä kuljetusvälineiden ja säilytystilojen tarkastamisesta päättäisi kuljettava työntekijä, jos asiasta ei olisi Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen päätöstä. Jos asia ei sietäisi viivytystä, kuljetettavan sitomisesta ja häneen kohdistettavien voimakeinojen käytöstä päättäisi kuljetuksesta vastaava työntekijä tai kuljettava työntekijä.

3 §. Määritelmät. Lain 3 §:ssä määriteltäisiin vanginkuljetuspalveluiden hankkimiseen yksityiseltä palveluntarjoajalta liittyvät keskeiset käsitteet. Vanginkuljetukseen yleisesti liittyvät käsitteet olisi määritelty vanginkuljetuslaissa. Pykälän 1 kohdassa määriteltäisiin kuljetuspalvelun tuottaja. Sillä tarkoitettaisiin yksityisistä turvallisuuspalveluista annetussa laissa (282/2002) tarkoitettua vartioimisliikettä, jolta Rikosseuraamuslaitos hankkii

vartiointipalvelua sekä yksityistä liikenteenharjoittajaa, jolta Rikosseuraamuslaitos hankkii esimerkiksi kuljettajan tai kuljetusvälineen taikka molemmat. Koska vanginkuljetuksessa on kyse vapautensa menettäneiden valvonnasta ja kuljettamisesta, kuljetukseen liittyvien toimintojen ostamisen ulkopuoliselta yrittäjältä tulee perustua nimenomaiseen, lain nojalla tehtyyn sopimukseen. Säännökset sopimisesta olisivat 5 §:ssä. Kun Rikosseuraamuslaitos hankkisi vanginkuljetuspalveluita yksityiseltä palveluntarjoajalta, sen tulisi varmistua siitä, että kuljetuspalvelun tuottajalla on asianmukaiset valmiudet hoitaa sovittu kuljetus tai kuljetuksen sovittu osuus. Se, että vanginkuljetukseen liittyvä valvonta-tehtävä voitaisiin hankkia vain yksityisistä turvallisuuspalveluista annetussa laissa tarkoitetulta vartioimisliikkeeltä, olisi eräs keino varmistaa palvelun asianmukaisuus, sillä kyseisille vartiointiliikkeille on asetettu tietyt vaatimukset ja toiminta on viranomaisvalvonnassa. Koska kuljetukseen sisältyy sellaisia vapautensa menettäneen henkilön kohteluun ja olosuhteisiin liittyviä seikkoja, jotka ovat julkisen vallan ydintehtäviä, Rikosseuraamuslaitoksen tulisi valvoa, että kuljetus tapahtuu lain vaatimusten mukaisesti. Kuljetuksen aikana voi syntyä tilanteita, joissa kuljetukseen osallistuvien vartijoiden on ryhdyttävä voimankäyttötoimenpiteisiin. Näin ollen kuljetusta suorittavien työntekijöiden valmiuksien tulee olla tehtävien ja vastuun mukaiset. Rikosseuraamuslaitos vastaisi myös siitä, ettei ongelmallisiksi arvioitavia kuljetuksia annettaisi yksityisen palveluntarjoajan tehtäväksi.

Pykälän 2 kohdan mukaan kuljetuksesta vastaavalla työntekijällä tarkoitettaisiin 1 kohdassa tarkoitettun kuljetuspalvelun tuottajan palveluksessa olevaa työntekijää, joka on koulutettu ja määrätty toimimaan vanginkuljetuksen vastuuhenkilönä. Kyse olisi henkilöstä, jolla olisi kokonaisvastuu kuljetuksen asianmukaisesta sujumisesta niissä tilanteissa, joissa Rikosseuraamuslaitos olisi lakiehdotuksen 4 §:n nojalla hankkinut vanginkuljetuksen suorittamisen yksityiseltä palveluntuottajalta. Rikosseuraamuslaitoksen tulisi varmistua kyseisten työntekijöiden valmiuksista toimia tässä vaativassa tehtävässä siten kuin tässä lakiehdotuksessa säädetään. Kuljetuksen tai sen keskeytyksen aikana voisi esi-

merkiksi tulla päätettäväksi kuljetettavan sairaanhoitoon toimittaminen, yhteydenpidon rajoittaminen tai henkilöntarkastuksen suorittaminen. Kuljetuksesta vastaava työntekijän ja kuljetettavan työntekijän ammattipätevyyttä koskevat säännökset ovat lakiehdotuksen 11 §:ssä.

Pykälän 3 kohdassa määriteltäisiin kuljettava työntekijä. Tällä tarkoitettaisiin 1 kohdassa tarkoitettun kuljetuspalvelun tuottajan palveluksessa olevaa työntekijää, joka osallistuu vanginkuljetukseen kuuluvaan valvonta- tai kuljetustehtävään taikka molempiin näistä tehtävistä. Vapautensa menettäneiden valvontaan ja kuljetukseen liittyvät tehtävät ovat erityisiä valmiuksia edellyttäviä, joten kuljetettavan työntekijän tulisi saada koulutusta myös juuri näiden tehtävien hoitamiseen siten kuin lakiehdotuksen 11 §:ssä edellytettäisiin. Rikosseuraamuslaitoksen tulisi varmistua siitä, että kuljetusta suorittavalla työntekijällä on nämä valmiudet.

4 §. *Vanginkuljetuspalveluiden hankkiminen yksityiseltä kuljetuspalvelun tuottajalta.* Lain 4 §:n nojalla Rikosseuraamuslaitos voisi hankkia vanginkuljetukseen liittyviä kuljetus- ja valvontapalveluita yksityiseltä kuljetuspalvelun tuottajalta. Kyse olisi lakiehdotuksen 3 §:n 1 kohdan mukaisesti yksityisistä turvallisuuspalveluista annetussa laissa tarkoitetusta vartioimisliikkeestä tai henkilöliikennettä harjoittavasta yrityksestä. Lakiehdotuksessa tarkoitettu ostopalvelumahdollisuus koskisi vanginkuljetusviranomaisista siis vain Rikosseuraamuslaitosta, jolla on kuljetusviranomaisista eniten kuljetuksia ja jonka kuljetukset ovat isoin osin aikataulunmukaisia ja ongelmattomiksi arvioitavissa olevia kuljetuksia.

Pykälän 1 momentin mukaisesti Rikosseuraamuslaitos voisi hankkia vanginkuljetukseen liittyviä kuljetus- ja valvontapalveluita yksityiseltä kuljetuspalvelun tuottajalta vain tiettyjen edellytysten täytyessä. Rikosseuraamuslaitoksen tulisi olla varmistanut ja vastata seuraavien asioiden toteutumisesta kuljetuksessa. Kuljetuspalvelun tuottajan kuljetusvälineiden ja säilytystilojen tulisi olla vanginkuljetuslain 3 luvun mukaiset ja kuljetuspalvelun tuottajalla tulisi olla valmiudet hoitaa kuljetettavien kohtelu ja olosuhteet sekä valvonta ja turvaamistoimenpiteet siten kuin vanginkuljetuslain 4 ja 5 luvussa sääde-

tään. Rikosseuraamuslaitoksen olisi varmistettava myös, että kuljetuksen aikana kuljettavien olosuhteet ja kohtelu olisivat lainmukaiset ja että kuljetus toteutettaisiin turvallisesti ja kaikilta osin asianmukaisesti.

Pykälän 1 momentissa säädettyjen edellytysten täyttymistä harkitessaan Rikosseuraamuslaitoksen tulisi varmistua myös siitä, että kuljetuspalvelun tuottaja järjestää kuljetuksen hyvän hallinnon periaatteita ja kieliainsäädäntöä noudattaen. Tämä tarkoittaisi sitä, että kuljetuspalvelun tuottajan olisi kyettävä järjestämään kuljetus noudattaen tasapuolisuutta, puolueettomuutta, suhteellisuusperiaatetta, palveluperiaatetta sekä hyvän kielenkäytön vaatimusta. Niin ikään Rikosseuraamuslaitoksen olisi varmistauduttava siitä, että kuljetettavalla olisi oikeus asioitaan hoitaessaan käyttää äidinkieltään, joko suomea tai ruotsia.

Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan kuljetusta, johon olisi ennakoitavissa mahdollisesti liittyvän kuljettavan turvallisuuden tai terveyden, kuljetuksen ja yleisen turvallisuuden säilymisen taikka esitutkinnan tai rikosasian oikeuskäsittelyn kannalta epävarmuustekijöitä, ei saisi hankkia yksityiseltä kuljetuspalvelun tuottajalta.

5 §. Kuljetuspalvelua koskeva sopimus. Ehdotettu pykälä sisältäisi säännökset Rikosseuraamuslaitoksen ja kuljetuspalvelun tuottajan välisen sopimuksen tekemisestä. Rikosseuraamuslaitos ja yksityinen palveluntuottaja sopisivat pykälässä tarkoitettua hankinnasta kirjallisesti siten, että kummankin osapuolen laissa säädettyjen oikeuksien ja velvollisuuksien yksityiskohdat olisivat selkeät. Sopimuksen yksityiskohdissa voitaisiin ottaa huomioon esimerkiksi kuljetuksiin liittyvät paikalliset erityispiirteet. Rikosseuraamuslaitoksen puolesta sopimuksen tekisi valtakunnallisen järjestelyn osalta Rikosseuraamuslaitoksen pääjohtaja ja alueellisten järjestelyjen osalta aluejohtaja.

Ehdotetun pykälän 2 momentissa olisi säännös, jonka mukaan tarkemmat säännökset Rikosseuraamuslaitoksen ja kuljetuspalvelun tuottajan sopimuksen sisällöstä, tekemisestä ja irtisanomisesta annettaisiin oikeusministeriön asetuksella.

6 §. Valvonta. Ehdotettu pykälä edellyttäisi Rikosseuraamuslaitoksen ohjaavan ja valvovan kuljetustoimintaa säännönmukaisesti

varmistaakseen, että kuljetus tapahtuu lainmukaisesti. Vanginkuljetustilanne sisältää julkisen vallan käyttöä. Siksi Rikosseuraamuslaitoksen vastuu valvoa hankkimiensa kuljetusten lainmukaisuutta korostuu. Rikosseuraamuslaitoksen vastuu sen tehtävänä olevasta vanginkuljetuksesta ei vähene sillä, että kuljetuspalvelu hankitaan ulkopuoliselta palveluntuottajalta. Vastuun luonne vain muuttuu kuljetuksen suorittamisesta sen asianmukaisen sujumisen varmistamiseen sekä etu- että jälkikäteisen valvonnan keinoin. Asianmukaisesti hoidettavan vanginkuljetuksen edellytysten olemassaolon varmistaminen olisi kaikenaiakaista, toisin sanoen Rikosseuraamuslaitoksen tulisi sekä omin tarkastuksin ja muin valvontakeinoin että kuljetuksista saamansa palautteen nojalla varmistua kuljetukselle asetettujen vaatimusten täyttymisestä.

Rikosseuraamuslaitoksen valvontatehtävässä kyse olisi esimerkiksi vanginkuljetustehtävissä toimivien työntekijöiden ammattipätevyyden ja sopivuuden, valvonnan riittävyyden sekä kuljetuskaluston ja säilytystilojen lainmukaisuuden varmistamisesta. Rikosseuraamuslaitoksen tulisi varmistua myös siitä, että kuljetuspalvelun tuottaja kykenee poikkeuksitta hoitamaan kuljetustehtävät siten kuin on sovittu. Rikosseuraamuslaitoksella olisi velvollisuus ohjata kuljetuspalvelun tuottajan toimintaa siten, että vanginkuljetus sujuu moitteettomasti. Käytännössä ohjaus voisi olla esimerkiksi vanginkuljetustehtävissä toimivien työntekijöiden säännönmukaista rikosseuraamusalaan liittyvää kouluttamista sekä yksittäistapauksiin liittyvien ongelmallisten seikkojen selvittämistä yhteistyössä kuljetuspalvelun tuottajan kanssa. Lain 9 §:ssä edellytettäisiin, että kuljetuksesta vastaavan työntekijän tulee kirjata kuljetustapahtuman vaiheet ja todetut erityistilanteet sekä raportoida kuljetuksesta tarvittaessa sen kuluessa ja viimeistään sen päättyessä kuljetuksen yhteyshenkilöksi nimetylle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle. Jälkikäteinen valvonta voisi olla esimerkiksi Rikosseuraamuslaitoksen oma-aloitteista tarkastustoimintaa tai yksittäisen kantelun tai vastaavan kautta tietoon tulevaan ongelmaan reagoimista.

7 §. Kuljetuksesta vastaavan työntekijän ja kuljettavan työntekijän tehtävät, oikeudet ja

velvollisuudet. Perustuslain 124 §:ssä tarkoitettua julkisen hallintotehtävän antamiseen yksityiselle toimijalle liittyvän ongelman ratkaisemisen kannalta olennaista on, mitkä ovat kuljetuksesta vastaavan työntekijän ja kuljetusta suorittavan työntekijän tehtävät, oikeudet ja velvollisuudet.

Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan kuljetuksesta vastaavan työntekijän ja kuljetettavan työntekijän tehtävänä olisi huolehtia työnantajansa tehtäväksi uskotun vanginkuljetuksen kuljetus- tai valvontatehtävästä sekä valvontatehtävään kuuluvasta turvaamistoimenpiteestä tämän lain sekä vanginkuljetuksesta annetun lain mukaisesti. Käytännössä nämä tehtävät olisivat ajoneuvon kuljettamista ja kuljetettavien vankien valvontaa. Kuljetuspalvelun tuottaja määräisi kirjallisesti, mikä on kunkin työntekijän asema ja tehtävä kuljetuksessa. Kyseinen määräys voisi olla joko kullekin työntekijälle annettu itsenäinen toimeksianto tai kuljetuksesta huolehtivia työntekijöitä yhteisesti koskeva selkeä toimeksianto.

Ehdotetun pykälän 2 momentti koskisi kuljetustehtävään liittyviä voimakeinojen käyttöä. Kuljetuksesta vastaavan työntekijän ja kuljetettavan työntekijän tässä laissa tarkoitettu voimakeinojen käyttöoikeus koskisi vain niitä tilanteita, joissa hän suorittaa vanginkuljetustehtävää. Työntekijä voisi käyttää voimakeinoja kuljetusvälineessä ja säilytystilassa sekä niiden välittömässä läheisyydessä. Voimakeinojen käyttämisessä tulisi olla kyse järjestyksen säilyttämisestä, kuljetettavan karkaamisen estämisestä ja kiinni ottamisesta, esineen tai aineen poisottamisesta kuljetettavalta, esteen poistamisesta tai ulkopuolisen henkilön pääsyn estämisestä kuljetusvälineeseen tai säilytystilaan taikka niistä poistamisesta. Työntekijän voimakeinojen käytön laajuus olisi rajoitettu siten, että hän voisi käyttää vain sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa olisi otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat ja muut tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttavat seikat. Vanginkuljetukseen liittyvässä voimakeinojen käytössä voisi olla kyse merkittävästä julkisen vallan käytöstä. Voimakeinojen käyttöön ryhtymisen ja niiden ankaruuden punninnas-

sa sekä voimakeinojen käytön toteutuksessa korostuvat työntekijän ammattitaito ja Rikosseuraamuslaitoksen vastuu valvoa, että vanginkuljetus hoidetaan lainmukaisesti. Asianmukainen ja ajan tasalla pidettävä koulutus on tältäkin osin välttämätöntä. Kuljetustehtävää suorittavat työntekijät olisivat laissa säädettyä tehtävää suorittaessaan rikosoikeudellisessa virkavastuussa suoraan rikoslain nojalla.

Ehdotetun pykälän 3 momentin mukaan kuljetuksesta vastaavan työntekijän olisi havaitessaan kuljetuksen tarkoituksen toteutumista tai turvallisuutta uhkaavan tilanteen välittömästi ilmoitettava asiasta Rikosseuraamuslaitoksen yhteyshenkilölle. Koska ennalta tarkastellen mahdollisesti ongelmalliseksi arvioitavaa vanginkuljetusta ei voitaisi antaa yksityiselle kuljetuspalvelun tuottajalle, kuljetuksen tarkoituksen toteutumista tai turvallisuutta uhkaava tilanne syntyisi näissä kuljetuksissa yllättäen. Näin ollen saattaisi käydä niin, että uhkaavan tilanteen havaitseminen edellyttäisi saman tien voimakeinojen käyttöä. Tilanteesta ilmoittaminen Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle merkitsisi mitä todennäköisimmin ohjeiden antamista puhelimitse sekä tarvittaessa avun pyytämistä tai toimittamista kuljetustilanteeseen.

8 §. Sallitut voimankäyttövälineet. Ehdotettu pykälä sisältäisi säännökset vanginkuljetustehtävässä sallituista voimankäyttövälineistä. Kuljetuksesta vastaavan työntekijän ja kuljetettavan työntekijän sallitut voimankäyttövälineet olisivat ampuma-aselain (1/1998) 11 §:ssä tarkoitettu kaasusumutin sekä käsiraudat, muoviset siteet ja enintään 70 senttimetriä pitkä patukka. Kaasusumutinta saisi kantaa ainoastaan henkilö, joka on suorittanut yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain (282/2002) 29 §:ssä tarkoitettua vartioimistehtävissä tapahtuvan kaasusumuttimen kantamiseen oikeuttavan koulutuksen. Ampuma-asetta kuljetuksesta vastaava työntekijä tai kuljetettava työntekijä ei saisi kantaa. Nykyisin Rikosseuraamuslaitoksen suorittamissa vanginkuljetuksissa virkamies pääsääntöisesti kantaa virka-ampuma-asetta ja etälamautinta. Vartioimisliikkeen vartija ei saa kantaa näitä aseita, vaan ne kuuluvat yksinomaan viranomais toimintaan. Koska yksityisen palveluntarjoajan hoidettaviksi annettavat vanginkuljetustehtävät olisivat ennalta

arvioiden ongelmattomia, ampuma-asetta eikä etälamautinta kantavaa henkilöä ei näissä kuljetuksissa tarvittaisi eikä tätä voitaisi pitää turvallisuusriskinä.

9 §. Kuljetuksen kirjaaminen ja raportointi. Ehdotetun 9 §:n mukaisesti kuljetuksesta vastaavan työntekijän tulisi kirjata kuljetustapahtuman vaiheet ja todetut erityistilanteet sekä raportoida kuljetuksesta tarvittaessa sen kuluessa ja viimeistään sen päättyessä kuljetuksen yhteyshenkilöksi nimetylle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle. Tämä olisi välttämätöntä muun muassa, jotta voitaisiin todeta, mitä kuljetuksessa on tapahtunut sekä muutoinkin Rikosseuraamuslaitoksen valvontatehtävän toteuttamiseksi.

Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan tarkemmat säännökset kuljetusta koskevien tietojen kirjaamisesta ja raportoinnista annettaisiin oikeusministeriön asetuksella.

10 §. Kuljetuksesta vastaavan työntekijän ja kuljetettavan työntekijän oikeus tehdä päätöksiä. Lakiehdotuksen 10 §:ssä olisivat säännökset siitä, kuka olisi toimivaltainen päättämään kuljetettavan oikeusasemaan liittyvistä sekä muista kuljetuksen aikana tarvittavista asioista, kun kuljetus on yksityisen kuljetuspalvelun tuottajan hoitama. Kyse olisi olennaisesti kuljetettavan kohteluun liittyvistä seikoista tilanteissa, joissa asiasta ei olisi Rikosseuraamuslaitoksen toimivaltaisen virkamiehen päätöstä. Tässä korostuu kuljetuspalvelun tuottajan työntekijöille asetettavien koulutuksellisten vaatimusten ja ammattitaidon merkitys.

Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen hankittua vanginkuljetuksen kuljetuspalvelun tuottajalta kuljetuksen aikana kuljetettavan ravinnosta, vaatuksesta, ulkoilusta, yhteydenpidosta kuljetustilan tai säilytystilan ulkopuolelle sekä esineiden ja rahojen hallussapidosta päättäisi kuljetuksesta vastaava työntekijä, jos asiasta ei ole Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen päätöstä. Päätöksenteko tapahtuisi siis pääosin lähettävässä vankilassa, mutta siltä osin kuin tarvittaisiin nopea ja ennakoimaton päätös esimerkiksi kuljetettavalle tarjottavasta ateriasista kuljetuksen viivästyessä tai kuljetuksessa rikkoontuneiden vaatteiden vaihtamisesta, päätöksen tekisi kuljetuksesta vastaava työntekijä.

Ehdotetun pykälän 1 momentin jälkimmäisen virkkeen mukaan, jos kuljetuksessa ei ole mukana terveydenhuollon ammattihenkilöä, kuljetettavan terveydentilan seurannasta ja tarvittavaan sairaanhoitoon toimittamisesta päättää kuljetuksesta vastaava työntekijä. Vanginkuljetuksen aikana tulee huolehtia kuljetettavan terveydestä. Keskeisiä olisivat ennen kuljetuksen alkua esimerkiksi vankilan terveydenhuoltohenkilökunnalta saadut ohjeet. Antaessaan ohjeita terveydenhuoltohenkilökunta noudattaa alansa salassapitosääntönsä, mutta ne eivät estä antamasta yleispiirteisiä tietoja esimerkiksi välttämättömän lääkityksen antotavasta. Potilaan kirjallisella suostumuksella terveydenhuollon ammattihenkilö voisi antaa muitakin hänen terveydentilaansa koskevia, kuljetuksessa tarvittavia tietoja. Kuljetettavan terveydentilan seuraaminen tarkoittaisi tavanomaista tarkkailua, ei terveydenhuollollisten toimenpiteiden suorittamista. Jos kuljetettava on sairas tai sairastuu kuljetuksen aikana, hänelle tulee järjestää asianmukainen sairaanhoito. Vastuu kuljetettavan terveydentilan seurannasta ja tarvittavaan sairaanhoitoon toimittamisesta asettaa erityisiä vaatimuksia yksityisen palveluntarjoajan työntekijöille, jotka toimivat vanginkuljetustehtävissä. Rikosseuraamuslaitoksen tulisi tältäkin osin varmistua siitä, että työntekijöillä on tehtävässä tarvittavat valmiudet. Niin ikään Rikosseuraamuslaitoksen edellytetään ottavan huomioon sen, että jos kuljetettavan sairaus asettaa kuljetukselle erityisiä vaatimuksia, tällaista kuljetusta ei anneta palveluntarjoajan hoidettavaksi.

Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan vanginkuljetuksen aikana kuljetettavan valvonnasta, sijoittamisesta kuljetusvälineessä ja säilytystilassa, turvatarkastuksesta, henkilöntarkastuksesta sekä kuljetusvälineiden ja säilytystilojen tarkastamisesta päättäisi kuljetuksesta vastaava työntekijä, jos asiasta ei ole Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen päätöstä. Pääosin näitä asioita koskeva päätöksenteko tapahtuisi kuljetukseen lähettävässä vankilassa, mutta siltä osin kuin tarvittaisiin nopea ja ennakoimaton päätös esimerkiksi kuljetettavan sijoittamisesta uudelleen kuljetusvälineessä järjestyksen palauttamiseksi, päätöksen tekisi kuljetuksesta vastaava työntekijä. Jos asia ei siedä viivytystä, kuljetettavan sitomisesta ja häneen kohdistettavien

voimakeinojen käytöstä päättää kuljetuksesta vastaava työntekijä tai kuljettava työntekijä. Tällainen tilanne voisi syntyä esimerkiksi silloin, kun kuljettava yhtäkkisesti alkaa käyttäytyä väkivaltaisesti tai on selkeästi lähdössä karkuun. Näissä tilanteissa on tärkeää ottaa huomioon suhteellisuusperiaate, toisin sanoen toimia niin, etteivät käytettävät voimakeinot ole epäsuhteessa esimerkiksi kuljettavan tekemään vastarintaan. Kyse olisi siis toimenpiteistä, jotka sisältävät julkisen vallan käyttöä ja joissa voi tulla kyseeseen merkittävän julkisen vallan käyttö. Näin olleen Rikosseuraamuslaitoksen tulisi erityisesti varmistua siitä, että näissä tehtävissä toimivilla olisi lakiehdotuksen 11 §:n mukainen ammattipätevyys. Olennaista olisi myös se, ettei mahdollisesti ongelmallisiksi arvioitavia kuljetuksia hankita yksityiseltä palveluntuottajalta, vaan sellaiset kuljetukset toteutetaan virkamiesvoimin.

11 §. Kuljetuksesta vastaavan työntekijän ja kuljetettavan työntekijän ammattipätevyys. Vanginkuljetustehtävän suorittaminen voi siis sisältää merkittävää julkisen vallan käyttöä esimerkiksi tilanteessa, jossa vanginkuljetusta suorittavan henkilön on voimakeinoin turvattava kuljetuksen häiriötön kulku. Tällaisiin tehtäviin ryhtyvän henkilön tulee olla asianmukaisesti koulutettu. Rikosseuraamuslaitoksen, poliisin, rajavartiolaitoksen ja tullilaitoksen virkamiesten koulutusvaatimuksista on säännökset kunkin alan omissa säädöksissä. Silti esimerkiksi Rikosseuraamuslaitoksen vanginkuljetustehtäviin ei käytännössä määrätä henkilöä, jolla ei ole valmiuksia toimia nimenomaan poikkeuksellisissa kuljetusoloissa.

Kuljetuspalvelun tuottajan hoitamaan vanginkuljetukseen osallistuvilta työntekijöiltä edellytettävästä koulutuksesta olisivat säännökset lakiehdotuksen 11 §:ssä. Kuljetuksesta vastaavalta työntekijältä ja kuljettavalta työntekijältä edellytettäisiin, että hän on yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain mukaisesti vartijaksi hyväksytty ja hän on suorittanut ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (631/1998) mukaisen turvallisuusvalvojan tai sitä vastaavan erikoisammattitutkinnon tarkemmin määrätyt osat tai turvallisuusalan perustutkinnon. Turvallisuusalan perustutkintoon ja turvallisuusvalvojan koulutukseen kuuluvat tutkinnon osat

ovat turvallisuusalan toiminta, vartiointitoiminta, pelastustoiminta ja turvallisuustekninen toiminta. Valinnaisina osina ovat muun muassa vartiointin ja järjestyksenvalvonnan perustoiminta sekä uhkatilanteiden hallinta. Turvallisuusvalvojan ammattitutkinnon pakolliset osat ovat turvallisuus suunnittelu ja lainsäädäntö. Valinnaisia osia ovat muun muassa vartiomisliiketoiminnan ja vartiointityön perusteet, turvallisuusjohtaminen ja turvallisuustekniikka.

Edellä todetun, turvallisuusalan koulutuksen lisäksi kuljetuksesta vastaavalta työntekijältä edellytettäisiin rikosseuraamusalan lisäkoulutusta, johon sisältyisi myös edellä todettua turvallisuusvalvojan koulutusta tai turvallisuusalan perustutkintoa perusteellisempi voimankäyttötilanteita ja -välineitä koskeva koulutus sekä rikosseuraamusalaa, vanginkuljetusta ja henkilötietojen käsittelyä sekä kuljetettavan kohtelua, oikeuksia ja olosuhteita koskeva koulutus. Koulutuksen antajana toimisi Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Rikosseuraamuslaitos on suunnitellut, että rikosseuraamusalan lisäkoulutus sisältäisi opetuksen vankeinhoidon perusteista ja lainsäädännöstä sekä voimakeinojen käytöstä. Voimakeinojen käyttöä koskeva koulutus sisältäisi sekä voimakeinojen käytön edellytysten että itse käytön koulutuksen. Henkilötietojen käsittelyä koskevassa koulutuksessa korostettaisiin erityisesti henkilötietolain (523/1999) mukaisen huolellisuusvelvoitteen ja tietojen suojaamisen sekä rekisteröidyn tarkastusoikeuden noudattamista. Rikosseuraamuslaitos on arvioinut, että tämä lisäkoulutus olisi vähintään 40 tuntia lähiopeutusta. Koulutettavan yksilöllisten tietojen ja taitojen perusteella koulutuksen antaja arvioisi 40 tunnin yli menevän koulutuksen tarpeen ja sisältövaatimukset. Koulutuksen maksaisi työntekijöiden työnantaja.

Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan tarkemmat säännökset rikosseuraamusalan lisäkoulutuksesta ja ammattipätevyyden osoittamisesta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

12 §. Muutoksenhaku. Tämän lain nojalla järjestettyyn vanginkuljetukseen liittyvä muutoksenhaku määräytyisi vankeuslain 20 luvun ja tutkintavankeuslain 15 luvun mukaisesti sen mukaan, olisiko kyseessä vangin vai tutkintavangin kuljetus.

Vanginkuljetuksen osalta muutoksenhakumahdollisuus voisi koskea esimerkiksi omaisuuden hallussapitoa, oman rahan käyttöä ja kirjeen tai postilähetyksen pidättämistä. Vankeuslain ja tutkintavankeuslain mukaisesti tehdään oikaisuvaatimus aluejohtajalle ja valitus hallinto-oikeuteen. Oikaisuvaatimus aluejohtajalle on tehtävä kirjallisesti viikon kuluessa siitä, kun päätös oikaisuvaatimuksineen on annettu vangille tiedoksi. Vankeuslain 20 luvussa on lisäksi säännökset muun muassa oikaisuvaatimuksesta päättämisestä, esimerkiksi että se on käsiteltävä kiireellisenä, valituksen tekemisestä ja käsittelystä, oikaisuvaatimuksen ja valituksen vaikutuksesta täytäntöönpanoon sekä oikeusavun saamisen mahdollisuudesta.

13 §. Salassapito- ja vaitiolovelvollisuus. Ehdotetun pykälän mukaisesti yksityisen kuljetuspalvelun tuottajan työntekijän tai edustajan salassapito- ja vaitiolovelvollisuudesta sekä rangaistuksista niitä rikottaessa säädettäisiin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999).

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan muun muassa Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuusjärjestelyjä koskevat tiedot ovat salassa pidettäviä. Mainitun momentin 28 kohdan nojalla tutkintavankia ja vankia koskevat tiedot ovat salassa pidettäviä. Lakiehdotuksessa tarkoitettu yksityisen palveluntuottajan työntekijä tai edustaja ei siten saisi oikeudettomasti ilmaista eikä käyttää omaksi tai toisen hyödyksi tai toista vahingoittaakseen, mitä hän on saanut tietää Rikosseuraamuslaitoksen salassa pidettävistä turvallisuusjärjestelyistä, taktisista tai teknisistä menetelmistä ja suunnitelmista taikka kuljetettavien henkilöiden yksityisyyteen kuuluvista seikoista. Salassapitovelvollisuus säilyisi tehtävän päätyttyä. Salassapitoon liittyvät velvollisuudet asettavat omat vaatimuksensa pätevyitysmiskoulutukselle.

14 §. Turvallisuusselvityksen tekeminen. Ehdotetun pykälän mukaan Rikosseuraamuslaitoksen tulisi hakea kuljetuspalvelun tuottajayrityksen vastuuhenkilöistä, kuljetuksesta vastaavista työntekijöistä ja kuljettavista työntekijöistä turvallisuusselvityksistä annetun lain (177/2002) 2 luvun mukainen perusmuotoinen turvallisuusselvitys ennen 5 §:ssä tarkoitettua sopimuksen tekemistä, en-

nen tehtävän aloittamista ja tarvittaessa toiminnan aikana. Säännöksen tarkoituksena olisi varmistaa se, että kuljetustoiminta olisi tältäkin osin turvallista. Sisäasiainministeriö on pitänyt perusmuotoista turvallisuusselvitystä nyt puheena olevan toiminnan ja siihen mahdollisesti liittyvien riskien kannalta oikeana turvallisuusselvitystasona.

Turvallisuusselvityksistä annetun lain 4 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan perusmuotoisen turvallisuusselvityksen tekemistä voi hakea muun muassa valtion viranomaisen. Nyt puheena olevissa tapauksissa turvallisuusselvityksen tekisi suojelupoliisi. Edellä todetun lain 6 §:n 1 momentin mukaan turvallisuusselvityksen tekeminen edellyttää, että selvityksen kohteena oleva henkilö on antanut siihen etukäteen kirjallisen suostumuksensa. Lain 8 §:ssä on yksityiskohtaisesti säädetty siitä, mihin rekisteritietoihin turvallisuusselvitys voi perustua. Tällaisia tietoja ovat muun muassa poliisiasian tietojärjestelmä, suojelupoliisin toiminnallinen tietojärjestelmä, rikosrekisteri, liiketoimintakieltorekisteri sekä oikeushallinnon tietojärjestelmä syyteharkinnassa olevista tai olleista rikosasioista tai tuomiolauselmajärjestelmä.

15 §. Työntekijän henkilökortti. Rikosseuraamuslaitoksen vanginkuljetustehtävää suorittavan yksityisen palveluntuottajan työntekijän tulisi voida osoittaa oikeutuksensa toimia tässä tehtävässä. Tässä tarkoituksessa Rikosseuraamuslaitos antaisi yksityisen palveluntuottajan työntekijälle, joka toimii kuljetuksesta vastaavana tai kuljettavana työntekijänä, kuvallisen henkilökortin, josta selviää työntekijän henkilötiedot ja tehtävänimike. Työntekijän olisi palautettava henkilökortti Rikosseuraamuslaitokselle lopettaessaan työskentelynsä Rikosseuraamuslaitoksen vanginkuljetustehtävässä.

Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan tarkemmat säännökset työntekijän henkilökortin sisällöstä ja käytöstä annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

16 §. Voimaantulo. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan vuoden 2012 alusta. Ehdotettu vanginkuljetuslaki on esitetty tulemaan voimaan lokakuun 2011 alusta. Olisi tarkoituksenmukaista, että Rikosseuraamuslaitos voisi toteuttaa vanginkuljetuslain edellyttämiä järjestelyjä, ennen kuin ryhdyttäisiin mahdolli-

siin vanginkuljetuksen hankintatoimiin yksityiseltä palveluntuottajalta.

Ennen lain voimaantuloa voitaisiin ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Tarkemmat säännökset 11 §:ssä tarkoitettua rikosseuraamusalan lisäkoulutuksesta ja ammattipätevyyden osoittamisesta sekä 15 §:ssä tarkoitettua työntekijän henkilökortin sisällöstä ja käytöstä annettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Tarkemmat säännökset 5 §:ssä tarkoitettua sopimuksen sisällöstä, tekemisestä ja irtisanomisesta sekä 9 §:ssä tarkoitettua kuljetusta koskevien tietojen kirjaamisesta ja raportoinnista annettaisiin oikeusministeriön asetuksella.

3 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulevaksi voimaan vuoden 2012 alusta. Mainittuun ajankohtaan mennessä Rikosseuraamuslaitos voisi toteuttaa lokakuun 2011 alusta lukien voimaan tulevaksi ehdotetun vanginkuljetuslain edellyttämät keskeiset järjestelyt.

4 Suhde perustuslakiin ja sääntämisjärjestys

Julkisen vallan käytön luonne vanginkuljetustehtävissä.

Perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle.

Vanginkuljetustilanteisiin voi liittyä riskiä. Ainakin suljetut vankilat ovat alueeltaan ja rakennuksiltaan selkeästi muusta yhteisöstä rajattuja. Kun vankeja kuljetetaan vankilan ulkopuolella, olosuhteet ovat väistämättä avoimemmat kuin rakenteellisesti ja teknises-

ti eristetyissä vankilarakennuksissa. Voimakeinojen käyttötilanteet tulevat usein ennalta-arvaamatta, joten kuljetusta valvovalla henkilöllä pitää olla valmius puuttua myös yllättävään tilanteeseen asianmukaisesti. Lisäksi jos kuljetuksessa syntyy ongelmatilanne, apuvoimien saaminen paikalle ei pääsääntöisesti tapahdu yhtä joutuisasti kuin vankilassa. Osa kuljetuksista voidaan ennalta määritellä erityisiä turvallisuusjärjestelyjä edellyttäväksi. Sinänsä ongelmattomaksi arvioidussa kuljetuksessakin tilanne voi yllättäen muuttua siten, että kuljetus muuttuu ongelmalliseksi. Tämä on kuitenkin harvinaista. Esimerkiksi Turun vankilan vanginkuljetuksissa tulee voimankäyttötilanteita harvoin. Tilanteen uskotaan pysyneen hyvänä, koska vanginkuljetushenkilökunta pääsääntöisesti tuntee kuljetettavat vangit ja pystyy jo ennakolta varautumaan mahdollisiin vaikeuksiin ja ehkäisemään niitä. Kyse on esimerkiksi kuljetettavien henkilöiden istumajärjestyksen suunnittelusta jo ennakolta.

Keskeinen vanginkuljetusviranomaisen, Rikosseuraamuslaitos on pitänyt tärkeänä sitä, että vanginkuljetuksen järjestämisessä tulisi voida käyttää yksityisiä palveluntuottajia. Yksityisinä palveluntuottajina tulisivat kyseeseen yksityisistä turvallisuuspalveluista annetussa laissa tarkoitettut vartioimisliikkeet ja henkilöliikennettä harjoittavat yksityiset yritykset. Julkista hallintotehtävää yksityiseltä toimijalta hankittaessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota kuljetukseen osallistuvien työntekijöiden koulutukseen ja toimivaltuuksiin. Voimakeinojen osalta olisi kyse mahdollisten karkaamisyritysten estämisestä ja kiinniotosta sekä kuljetustehtävän suorittamista haittaavan tai estävän vastarinnan murtamisesta. Kyse on myös ja erityisesti kuljetettavien henkilöiden lainmukaisesta ja kaikin puolin asianmukaisesta kohtelusta. Esimerkiksi kuljetettavien henkilöiden terveydentilan seuraaminen ja tarvittaviin toimenpiteisiin ryhtyminen on merkittävä kuljetustyön asianmukaisen hoitamisen vaatimus.

Rikosseuraamuslaitos on lähtenyt siitä, että vanginkuljetustehtävän suorittajalta voidaan edellyttää voimassa olevaa vartijaksi hyväksymistä, johon sisältyy ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (631/1998) mukaisen turvallisuusvalvojan tai sitä vas-

taavan erikoisammattitutkinnon tarkemmin määrätyt osat tai vartijan peruskoulutus.

Vanginkuljetustehtävien ulkoistaminen on Rikosseuraamuslaitoksen eräs keino toteuttaa omalta osaltaan valtionhallinnon tuottavuusohjelmaa. Jos ongelmatomiksi ennalta arvioidut kuljetukset hankittaisiin ulkopuoliselta palveluntuottajalta, Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet voisivat keskittyä erityisammattitaitoa edellyttäviin alan tehtäviin, kuten vaativiin kuljetustehtäviin sekä vankien valvontaan ohjaukseen vankilassa.

Julkista valtaa sisältävän tehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle

Julkisten tehtävien yksityistämisyjärjestelyissä on kyse lähinnä hallinnolliseen tarkoituksenmukaisuuteen ja tehokkuuteen liittyvistä syistä. Yksityistämisestä huolimatta kokonaisvastuu julkisten tehtävien hoitamisesta tai palveluiden järjestämisestä on pääsääntöisesti säilynyt julkisyhteisöllä. Keskeistä on se, ettei yksityisten henkilöiden asema saa vaarantua hallintotehtävää hoitavan tahon oikeudellisen statuksen vuoksi. Yksityistämisyjärjestelyissä tämä merkitsee sitä, että mitä laajemmat valtuudet julkista tehtävää hoitavalle annetaan puuttua yksityisten oikeusasemaan, sitä suurempia vaatimuksia on asetettava perusoikeusnäkökohdille sekä toiminnan läpinäkyvyydelle, julkiselle ohjaukselle ja valvonnalle. Joka tapauksessa perustuslain 124 §:n lähtökohtana on, että julkisten hallintotehtävien hoitamisen tulee kuulua ensisijaisesti viranomaisiksi organisoiduille toimielimille. Perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaan yksityisten oikeusasemaan olennaisesti vaikuttavissa ja yhteiskunnallisesti merkityksellisissä tilanteissa yksityisten tahojen hoitamilla julkisilla tehtävillä voi olla vain viranomaistoimintaa täydentävä ja avustava luonne. Vanginkuljetuksen osalta tämä tarkoittaa sitä, että vastuu kuljetuksen lainmukaisesta ja kaikin tavoin asianmukaisesta järjestämisestä ja sujumisesta on Rikosseuraamuslaitoksella. Yksityisen palveluntuottajan osuus on täydentää ja avustaa viranomaisen toimintaa. Toiminnan täydentävästä ja avustavasta luonteesta kertoo osaltaan se, ettei yksityiselle palveluntuottajalle voitaisi antaa sellaista vanginkuljetustehtävää, johon ennalta arvioiden liittyisi tur-

vallisuuden vaarantumisen tai muu epäonnistumisen uhka.

Perustuslain 124 §:ssä säädetään, että merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle. Lain esitöiden mukaan merkittävästä julkisen vallan käyttämisestä voi olla kyse esimerkiksi, jos merkittävästi puututaan yksilön perusoikeuksiin. Tällaista julkisen vallan käyttöä on esimerkiksi itsenäiseen harkintaan perustuva voimakeinojen käyttäminen. Vallankäytön merkittävyyttä pohdittaessa keskeinen seikka on ainakin vallankäytön intensiteetti, johon liittyvät muun muassa yksilön oikeuksien rajoittaminen tai velvollisuuksien perustaminen, vallankäyttäjän harkintavallan itsenäisyys, vallankäyttäjän ja sen kohteen oikeussuhdekonstruktio, oikeusvaikutusten pysyvyys sekä oikeusturvan saatavuus. Merkittävän julkisen vallankäytön alueella ollaan, jos vallankäyttö on toimivaltuuksien välittömyyden, konkreettisuuden ja ankaruuden perusteella valtiosääntöoikeudellisesti poikkeuksellista. Turvallisuuden ylläpitoon liittyvistä tehtävistä ovat poliisiviranomaisten ohella jo pitkään huolehtineet yksityisten vartioimisliikkeiden palveluksessa olevat vartijat sekä järjestystä ja turvallisuutta yksittäiseen tilaisuuteen tapauskohtaisesti valvomaan asetetut henkilöt. Myös merenkulun, ilmailun ja joukkoliikenteen henkilökuljetuksissa kuljettajalla tai aluksen päälliköllä on toimivalta pitää yllä järjestystä kulkuneuvossa. Kyse on jokamiehen oikeuksia laajemmista toimivaltuuksista.

Voimankäyttöoikeuden sisältävien tehtävien uskomisessa muulle kuin viranomaiselle keskeistä on se, että tehtävällä on viranomaistoimintaa avustava luonne ja että voimankäyttö on poikkeuksellista ja että tällainen järjestely on välttämätöntä tehtävän hoitamiseen liittyvän voimakkaan julkisen intressin turvaamiseksi. Viimeksi mainitulla tarkoitetaan lähinnä sitä, että voimankäyttö on edellytys perusoikeuden suojaamiselle. Lähtökohtana on pidettävä myös sitä, että yksityiselle annettava voimankäyttöoikeus on rajoitetumpi kuin virkamiehen voimankäyttöoikeus. Olennaista on ollut myös se, ovatko voimankäyttötoimivaltuudet rajattavissa ajallisesti ja paikallisesti. Perustuslakivaliokunta on pitänyt mahdollisena antaa itsenäiseen harkintaan perustuva voimankäyttöoikeus

yksityiselle, jos voimakeinojen käyttö tapahtuu tarkasti rajatussa tilassa tai tilanteessa ja silloin, kun kyse on viranomaisen tilapäisluonteisesta tarpeesta saada ulkopuolista apua. Perustuslakivaliokunta on korostanut myös sitä, että voimakeinojen käyttöoikeus voidaan antaa vain riittävästi ja asianmukaisesti voimakeinojen käyttöön koulutetuille henkilöille.

Perustuslain 124 §:n ja perustuslakivaliokunnan kannanottojen nojalla julkisen hallintotehtävän yksityistämisen edellyttää seuraavien vaatimusten täyttämistä:

1. Lakisääteisyysvaatimus edellyttää, että julkisen hallintotehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle säädetään lailla tai päätetään lain nojalla.

2. Tarpeellisuus- ja tarkoituksenmukaisuusvaatimus edellyttää, että hallintotehtävän antaminen viranomaiskoneiston ulkopuolelle on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. Tarkoituksenmukaisuusharkinnassa huomioon otettavia seikkoja ovat muun muassa hallinnon tehokkuus ja sisäiset tarpeet sekä julkisen hallintotehtävän erityisluonne. Perustuslakivaliokunta on korostanut hallintotehtävän hoitamista koskevan päävastuun säilyttämistä viranomaisella ja yksityisen harjoittaman toiminnan jäämistä ainoastaan viranomaisoimintaa täydentäväksi.

3. Perusoikeussuojan vaarantamisen kieltö edellyttää, että julkisen hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle ei vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Uskottaessa hallintotehtävä muulle kuin viranomaiselle on lain tasoisilla säännöksillä turvattava oikeusturvan ja hyvän hallinnon vaatimusten noudattaminen.

4. Muiden hyvän hallinnon vaatimusten turvaaminen edellyttää, että julkista hallintotehtävää muulle kuin viranomaiselle annettaessa varmistetaan hallintotehtäviä hoitavien pätevyys ja sopivuus, hallintotehtävän hoitamiseen kohdistuva valvonta ja ohjaus sekä sääntelyn täsmällisyys ja muu asianmukaisuus. Muille kuin viranomaisille annettavien tehtävien hoitamisesta ja siinä noudatettavasta menettelystä tulee säätää lain tasolla riittävän yksityiskohtaisesti, tarkkarajaisesti ja kattavasti. Myös siirrettävien tehtävien ja mahdollisten itsenäisten toimivaltuuksien määrittelyn tulee olla täsmällistä.

Perustuslakivaliokunnan kannanottoja ja eräitä viranomaisratkaisuja julkisen hallintotehtävän antamisesta yksityiselle taholle

Perustuslakivaliokunta on hallituksen esityksestä laiksi turvatarkastuksista tuomioistuimissa (HE 3/1999 vp) antamassaan lausunnossa (PeVL 2/1999 vp) ottanut kantaa muun muassa yksityisen vartioimisliikkeen palveluksessa olevan vartijan oikeuteen käyttää voimakeinoja. Laki ehdotuksessa lähdettiin siitä, että henkilön tuomioistuimen tiloista poistamisessa tarvittavia voimakeinoja voisi käyttää vain virkamies, ellei muusta lainsäädännöstä muuta johdu. Perustuslakivaliokunta totesi tämän rajauksen vastaavan sen tulkintakäytäntöä. Valiokunta totesi, että poliisin voimavarat riittävät tuomioistuinten turvatarkastuksiin vain rajoitetusti, joten on tarkoituksenmukaista ja luontevaa, että myös yksityiset vartijat voivat toimia turvatarkastajina. Valiokunta piti tällaisessa, julkiselle vallalle kuuluvassa turvallisuuden ylläpitämistehtävässä poikkeuksellisesti yksityishenkilön voimakeino-oikeutta valtiosääntöoikeudellisesti mahdollisena. Valiokunta totesi, että vartijoiden toimiminen tuomioistuimissa eräänlaisissa poliisitehtävissä oikeuttaa kohdistamaan erityisiä vaatimuksia heidän pätevyystasoonsa. Kyse on riittävästä turvatarkastusten toimittamisen ja voimakeinojen käytön koulutuksesta sekä sopivuudesta tällaisiin tehtäviin.

Käsitellessään hallituksen esityksiä laiksi yksityisistä turvallisuuspalveluista sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 69/2001 vp) ja laiksi turvallisuuden edistämistä yleisillä paikoilla koskevien säännösten uudistamista (HE 20/2002 vp) perustuslakivaliokunta totesi lausunnoissaan (PeVL 28/2001 vp ja 20/2002 vp), että käytännössä vartioimistehtävien sekä turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitotehtävien sekä poliisille poliisilain mukaan kuuluvien tehtävien päällekkäisyys on ilmeinen. Kun otetaan huomioon myös vartijoiden toimivaltuudet, erityisesti niiden ulottuminen julkisrauhan suojaamiin vartioimisalueisiin, on kiistatonta, että vartioimisliiketoimintaa on sitä kokonaisuutena arvioiden pidettävä perustuslaissa tarkoitettuna julkisena hallintotehtävänä. Valiokunnan mukaan yksityisluonteisia turvapalveluita tarvitaan

täydentämään poliisin ja muiden viranomaisten toimintaa. Päävastuu järjestyksestä ja turvallisuudesta jää silti poliisille ja muille viranomaisille, toisin sanoen vartioimisliiketoiminnan osuus jää vain avustavaksi ja täydentäväksi. Valiokunnan mukaan jyrkimmät vartijan toimivaltuudet ja ankarimmat voimankäyttöoikeudet mahdollistetaan vain sillä edellytyksellä, että vartijan turvautuminen niihin poliisin toimenpiteitä odottamatta on välttämätöntä esimerkiksi muille henkilöille tai omaisuudelle aiheutuvan välittömän vakavan vaaran takia. Olennaista on myös se, että toimenpiteiden käyttömahdollisuus on ajallisesti ja paikallisesti rajoitettu. Valiokunta lähti siitä, että vartioimisliiketoiminnassa voidaan turvata perusoikeuksien, oikeusturvan ja hyvän hallinnon toteutuminen sääntelyn tarkkuudella, erityisesti täsmällisillä toimivaltuuksien sääntelyllä sekä asianomaisten henkilöiden sopivuudella ja pätevyydellä.

Käsitellessään hallituksen esitystä laiksi nuorisorangeistuksesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 102/2004 vp) perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan (PeVL 34/2004 vp), että henkilön määrääminen virkamiehenä olevan valvojan avuksi voi joissakin tilanteissa olla tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. Tällainen avustajan tehtävä ei ole sillä tavoin itsenäinen, että sääntely sen vuoksi muodostuisi perustuslain kannalta ongelmalliseksi. Oikeusturvan ja hyvän hallinnon turvaamiseksi laissa tulee olla säännökset valvojan avuksi määrättävän henkilön pätevyysvaatimuksista tai kelpoisuusehdoista.

Perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan (PeVL 19/2005 vp) hallituksen esityksestä rajavartiolaitosta ja rajavyyhdykettä koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 6/2005 vp), että jos henkilö kieltäytyy turvatarkastuksesta, kieltäytyjän voi voimakeinoja käyttäen poistaa paikalta vain rajavartiomies. Poliisin hyväksymällä henkilöllä, joka on saanut säädetyn turvatarkastajan koulutuksen, ei ole tällaista voimakeinojen käyttöoikeutta. Perustuslakivaliokunta viittasi tältä osin lakia turvatarkastuksista tuomioistuimissa ja poliisilakia koskeneisiin lausuntoihinsa (PeVL 2/1999 vp ja 11/2005 vp), joissa henkilön poistamiseen tietystä tilasta tarvittavien voimakeinojen käyttöoikeus on vain virkamiehellä.

Käsitellessään hallituksen esitystä laiksi joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun, rikoslain 17 luvun 6 §:n ja järjestyksenvalvojista annetun lain 1 §:n muuttamisesta (HE 167/2005 vp) perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan (PeVL 55/2005 vp), että lakiehdotuksessa matkalippujen tarkastajan apuna toimivalle järjestyksenvalvojalle ehdotetut voimankäyttöoikeudet ja niihin liittyvät tilanteet oli ajallisesti ja paikallisesti täsmällisesti rajattu. Koska järjestyksenvalvojaa lisäksi koskee voimakeinojen liioittelun kieltö, hän toimii rikosoikeudellisen virkavastuun alaisena ja hänellä on laissa säädetty koulutus, valiokunta ei pitänyt sääntelyä perustuslain 124 §:n kannalta ongelmallisena. Sen sijaan ongelmallista oli se, että esityksen mukaan järjestyksenvalvojan oikeus itsenäisesti poistaa kulkuneuvosta tai laiturialueelta matkalipputon matkustaja voisi perustua sopimukseen julkisyhteisön kanssa. Valiokunta edellytti, että tällaisesta toimivallasta tulee säätää lailla.

Perustuslakivaliokunta totesi hallituksen esityksestä laiksi poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta sekä laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 90/2005 vp) antamassaan lausunnossa (PeVL 21/2006 vp), ettei järjestyksenvalvojalle voida antaa ehdotetulla tavalla eli soveltuvin osin samoja valtuuksia puuttua vapautensa menettäneen perusoikeuksiin kuin mitä poliisille ehdotettiin. Valiokunnan mukaan sääntelyä oli välttämätöntä täsmentää siten, etteivät järjestyksenvalvojien toimivaltuudet laajene. Täsmennyksessä tuli huolehtia siitä, että lain nojalla säilöön otetun henkilökohtaisen turvallisuuden ja muiden oikeuksien kannalta tarpeelliset seikat tulevat asianmukaisesti säännellyiksi.

Käsitellessään hallituksen esitystä laeiksi järjestykselain 22 §:n, järjestyksenvalvojista annetun lain ja yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain muuttamisesta (HE 239/2009 vp) perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan (PeVL 13/2010 vp), että käsiteltävänä olevassa esityksessä ei ehdoteta muutoksia järjestyksenvalvojien toimivaltuuksiin ja että ne on aikaisemmissa vaiheissa säädetty perustuslakivaliokunnan kannanottojen mukaisesti. Näissä yhteyksissä on korostettu sitä, että yksityisten suorittaman järjestyksenpidon sääntelyn tulee olla tapaus-

kohtaisuutta osoittavaa ja ajalliset rajaukset sisältävää. Hallituksen esityksen tavoite tehdä mahdolliseksi järjestyksenvalvojan asettaminen muun muassa terveyden- ja sosiaalihuollon toimipisteisiin on olennainen laajennus. Toisaalta poliisin säännönmukainen läsnäolo näissä paikoissa ei ole mahdollista ja järjestyksenvalvojan läsnäolo on omiaan ehkäisemään järjestyshäiriöitä ja he voivat tarvittaessa välittömästi ryhtyä toimenpiteisiin järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi ja rikosten ehkäisemiseksi. Valiokunta korosti sitä, että päävastuu järjestyksestä ja turvallisuudesta huolehtimisesta sekä rikosten torjunnasta ja selvittämisestä jää poliisille ja muille viranomaisille ja että vartioimisliiketoiminnan osuus jää vain täydentäväksi.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on 30.9.2009 antanut ratkaisun (Dnro 1640/4/08), jossa todetaan, että yksityinen vartiointiliike ei voi korvata poliisia kiinniotettujen vartiointissa, koska perustuslain mukaan poliisin suojissa olevien vartiointi on julkinen hallintotehtävä. Vanginkuljetusta koskevan pohdinnan osalta apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa on olennaista se, että tarvitaan laintasoinen säännös, jotta julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle. Niin ikään lailla on säädettävä yksityisen palveluntarjoajan mahdollisesta voimakeinojen käytöstä. Apulaisoikeusasiamies toteaa pitävänsä mahdollisena sitä, että joiltakin osin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelussa voi olla kysymys sellaisesta merkittävästä julkisen vallan käytöstä, että tehtävää ei perustuslain 124 §:n perusteella voi antaa muulle kuin viranomaiselle. Tältä osin apulaisoikeusasiamies viittaa säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelua koskevaan hallituksen esitykseen, jossa korostetaan, että säilöön otettujen kohtelun ja säilöönottoyksikössä pitämisen voidaan katsoa sisältävän merkittävää julkisen vallan käyttöä ja että tämän vuoksi ohjaus- ja valvontatehtävissä toimivien henkilöiden tulisi vastuukysymysten vuoksi olla virkasuhteisia.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on 29.10.2009 antanut ratkaisun (Dnro 2232/4/07), jossa todetaan muun muassa, että Vankeinhoitolaitoksen ulkoistama puhelunvälitystoiminta on ongelmallista, koska puhelinvälitys näyttää viranomaistoimintana. Esimerkiksi vangille soittavalle omaiselle jää

käsitys, että hän asioi puhelimesta vankilan virkamiehen kanssa. Tässä käsityksessä soittaja saattaa ilmaista esimerkiksi vankia koskevaa arkaluonteista tietoa. Tosiasiassa henkilö keskustelee yksityisen puhelinyhtiön asiakasneuvojan kanssa. Tilanne on ongelmallinen paitsi salassapitovelvoitteen myös viranomaisen neuvontavelvollisuuden täyttämisen kannalta. Apulaisoikeusasiamies toteaa, että perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Perustuslain esitöissä on todettu, että säännös koskee paitsi yksilön ja yhteisön oikeuksia koskevaa päätöksentekoa myös julkisten palvelutehtävien hoitamista sekä palveluiden tuottamiseen liittyviä tehtäviä.

Julkista valtaa sisältävän tehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle on käsitelty myös korkein hallinto-oikeus ratkaistessaan mielisairaanhoidajan palvelussuhteen lajia koskevan asian (DNro 1653/3/05). Korkein hallinto-oikeus totesi hallinto-oikeuden päätöksen mukaisesti, etteivät mielisairaanhoidajan tehtävät ole luonteeltaan sellaista merkittävää julkisen vallan käyttöä, jota tulisi välttämättä tehdä nimenomaan virkasuhteessa. Päätöksessä on otettu huomioon muun muassa, että potilaat eivät voi vapaasti määrätä itsestään ja että mielisairaanhoidaja voi työssään joutua väliaikaisesti esimerkiksi rajoittamaan potilaan liikkumisoikeutta tai puuttumaan potilaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Näissä tilanteissa ei ole kyse valituskelpoisista päätöksistä vaan tosiasiallisista toimenpiteistä. Potilaiden perusoikeuksien rajoittamiseen liittyvät toimenpiteet ovat hoitohenkilökunnan toteuttamina väliaikaisia hoitotoimenpiteitä ja välttämättömiä kiiretoimenpiteitä.

Johtopäätökset

Vanginkuljetus voi sisältää merkittävää julkisen vallan käyttöä. Pääosa kuljetuksista on ongelmattomia. Iso osa kuljetuksista hoidetaan aikataulunmukaisena kuljetuksena, jossa on yhä enemmän siirretty vankivaunuliikenteestä linja-autoliikennöintiin. Vanki-

vaunukuljetusta on pidetty turvallisempana ja varmempana kuljetustapana kuin linja-autokuljetuksia. Toisaalta viimeaikaiset rautatieasemien rakenteelliset muutokset ovat tehneet vaunuun siirtymistilanteet aikaisempaa riskialttiimmiksi. Vanginkuljetuksen toteuttaminen muuna aikataulunmukaisena kuljetuksena perustuu pääosin joko aikataulunmukaisen liikenteen reitistöä poikkeavaan määränpäähän tai kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi tarvittaviin erityisjärjestelyihin.

Lokakuussa 2006 käyttöön otetussa aluevankilaorganisaatiossa kuljetukset tapahtuivat pääosin aluevankilan toimialueen sisällä. Tämä on vähentänyt kuljetustarvetta huomattavasti. Vuoden 2010 alusta lukien vastaava toimialue on rikosseuraamusalue. Niin ikään esimerkiksi prosessuaalisten säännösten jous-tojen ja teknisten yhteyksien, erityisesti videoneuvottelutekniikan hyväksikäyttö ovat vähentäneet ja vähentänevät edelleen vanginkuljetusten määrää. Nämä seikat otetaan huomioon pohdittaessa vanginkuljetuksen järjestämistä lähitulevaisuudessa. Lisäksi on otettava huomioon se, että 4 – 6 vuoden kuluessa nykyinen vankivaunukalusto vanhenee ja siinä yhteydessä joudutaan miettimään junakuljetusten tulevaisuutta kokonaisuudessaan.

Kuljetusmäärien vähentyminen merkinnee sitä, että aikataulunmukaisen kuljetuksen määrä vähenee ja ennalta määrätystä reitistöä poikkeavien kuljetusten määrä suhteessa kuljetusten kokonaismäärään lisääntyy. Voitaneen myös päätellä, että kuljetuksissa säilyy selkeähkö jako ongelmattomiin ja erityisjärjestelyjä edellyttäviin kuljetuksiin. Siltä osin kuin on kyse ongelmattomina pidettävistä kuljetuksista, Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten työpanosta ei olisi tarkoituksenmukaista sitoa teknistyypiseen kuljetuksen suorittamiseen. Tällaista vanginkuljetustehtävien hankkimista yksityiseltä palveluntuottajalta voitaneen pitää viranomaistoimintaa täydentävänä ja avustavana toimintana, jossa olisi selkeästi rajattu toiminta-alue ja –aika. Ongelmattomiksi arvioitavissa kuljetuksissa voimankäyttötilanteet ovat poikkeuksellisia. Näissä kuljetuksissa säännönmukaiset tarkastukset ennen ja jälkeen kuljetuksen hoidettaisiin vankilassa, samoin omaisuuden haltuun antamista koskevat päätökset.

Edellä todetut seikat puoltanevat ratkaisua, jossa vanginkuljetusvastuussa olevalla Rikosseuraamuslaitoksella olisi käytössään mahdollisimman laaja kuljetuspalveluiden hankkimisvalikoima. Näin ollen säädettäisiin Rikosseuraamuslaitoksen mahdollisuudesta hankkia vanginkuljetustehtävä kokonaisuudessaan yksityiseltä palveluntuottajalta.

Vankeja kuljetetaan sekä säännönmukaisen aikataulun mukaisesti että jopa yksittäistapauksittain esiin tulevien kuljetustarpeiden mukaisesti. Vanginkuljetuksen järjestämisessä on keskeistä kuljetuksen luotettavuus, toisin sanoen kuljetus on suoritettava sovitun mukaisesti sekä valvonnaltaan että ajoituksestaan. Tämä asettaa erityisiä vaatimuksia kuljetuksesta huolehtivalle taholle. Jos kuljetus tai sen osa ostetaan yksityiseltä palveluntuottajalta, sen tulee voida poikkeuksettomasti täyttää sovitut velvoitteet. Tältä osin vastuu säilytettäisiin Rikosseuraamuslaitokselle: sen tulisi varmistua kuljetuksen kaikinpuolisesta lain- ja asianmukaisuudesta.

Edellä olevien seikkojen nojalla voitaneen todeta, että vanginkuljetuksen hankkiminen yksityiseltä palveluntuottajalta täyttää julkisen tehtävän siirtämiseksi asetetut vähimmäisvaatimukset:

1. Kokonaisvastuu tehtävien hoitamisesta tai palveluiden järjestämisestä säilyy Rikosseuraamuslaitoksella.

2. Vanginkuljetuksen järjestäminen ostopalveluina on tarkoituksenmukaista.

3. Yksityisten tahojen hoitamilla vanginkuljetustehtävillä on vain viranomaistoimintaa täydentävä ja avustava luonne.

4. Yksityiselle annettava itsenäiseen harkintaan perustuva voimankäyttöoikeus on rajattu tarkasti tiettyyn tilaan tai tilanteeseen.

Vanginkuljetuksen ulkoistamisjärjestelyn toteuttaminen edellyttää yksityistämisen oikeudellisten edellytysten täyttämistä. Nämä ovat:

1. Lakisääteisyysvaatimus eli julkisen hallintotehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle säädetään lailla tai päätetään lain nojalla. Nyt käsiteltävänä olevan lakiehdotuksen 4 §:ssä säädettäisiin, että Rikosseuraamuslaitos voisi hankkia vanginkuljetuspalveluita yksityiseltä palveluntuottajalta. Mainittu pykälä sisältäisi perussäännökset hankinnan edellytyksistä. Lakiehdotuksen 5 ja 6 §:ssä olisivat säännökset hankintasopi-

muksen tekemisestä sekä Rikosseuraamuslaitoksen ohjaus- ja valvontatehtävästä, jolla se varmistaa, että vanginkuljetus on järjestetty lainmukaisesti.

2. Tarpeellisuus- ja tarkoituksenmukaisuusvaatimus eli hallintotehtävän antaminen viranomaiskoneiston ulkopuolelle on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. Nyt käsiteltävänä olevan lakiehdotuksen 4 §:n 2 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitos ei voisi hankkia vanginkuljetuspalvelua yksityiseltä palveluntuottajalta, jos kuljetukseen on ennakoitavissa mahdollisesti liittyvän epävarmuustekijöitä. Yksityisen palveluntuottajan tehtäväksi voitaisiin antaa vain ongelmattomiksi arvioituja kuljetuksia. Tätä on pidetty tarkoituksenmukaisena, jotta nimenomaan Rikosseuraamuslaitoksen valvontatehtäviin koulutetut virkamiehet voisivat keskittyä tehtäviin, joissa näitä valmiuksia tarvitaan enemmän kuin rutiiniluonteisissa vanginkuljetustehtävissä.

3. Perusoikeussuojan vaarantamisen kieltö eli julkisen hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle ei saa vaarantaa perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Lakiehdotuksessa turvattaisiin kuljetettavan sekä muiden henkilöiden perusoikeudet, oikeusturva ja hyvän hallinnon vaatimusten täyttyminen myös ti-

lanteissa, joissa kuljetuksen suorittavat yksityisen yrityksen työntekijät säätämällä laissa Rikosseuraamuslaitoksen vastuusta vanginkuljetuksen järjestämisessä, kuljetuksesta vastaavan työntekijän ja kuljetettavan työntekijän tehtävistä, oikeuksista ja velvollisuuksista sekä sallituista voimankäyttövälaineistä, kuljetuksesta vastaavan työntekijän ja kuljetettavan työntekijän ammattipätevyydestä ja salassapidosta sekä kuljetettavan ja häntä tapaamaan aikovan tai hänelle omaisuutta tuovan henkilön muutoksenhakumahdollisuudesta.

4. Muiden hyvän hallinnon vaatimusten turvaaminen eli varmistetaan hallintotehtäviä hoitavien pätevyys ja sopivuus, hallintotehtävän hoitamiseen kohdistuva valvonta ja ohjaus sekä sääntelyn täsmällisyys ja muu asianmukaisuus.

Edellä olevan perusteella laki voidaan hallituksen käsityksen mukaan hyväksyä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Koska asia voi kuitenkin olla tulkinnanvarainen, olisi suotavaa, että säätämisyjärjestyksestä hankittaisiin perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Lakiehdotus

Laki**vanginkuljetuksen hankkimisesta yksityiseltä palveluntuottajalta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Soveltamisala

Tässä laissa säädetään vanginkuljetuksen hankkimisesta yksityiseltä palveluntuottajalta.

2 §

Vanginkuljetuslain soveltaminen

Tämän lain nojalla järjestettyyn vanginkuljetukseen sovelletaan vanginkuljetuslakia (/), jollei tässä laissa toisin säädetä.

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *kuljetuspalvelun tuottajalla* yksityisistä turvallisuuspalveluista annetussa laissa (282/2002) tarkoitettua vartioimisliikettä tai henkilöliikennettä harjoittavaa yritystä, jolta Rikosseuraamuslaitos hankkii vanginkuljetuspalveluita;

2) *kuljetuksesta vastaavalla työntekijällä* kuljetuspalvelun tuottajan palveluksessa olevaa työntekijää, joka on koulutettu ja määrätty toimimaan vanginkuljetuksen vastuuhenkilönä;

3) *kuljettavalla työntekijällä* kuljetuspalvelun tuottajan palveluksessa olevaa työntekijää, joka on koulutettu ja määrätty toimimaan vangin kuljettajana tai vartijana.

4 §

Vanginkuljetuspalveluiden hankkiminen yksityiseltä kuljetuspalvelun tuottajalta

Rikosseuraamuslaitos voi hankkia vanginkuljetukseen liittyviä kuljetus- ja valvontapalveluita kuljetuspalvelun tuottajalta edellyttäen, että Rikosseuraamuslaitos on varmistanut ja vastaa siitä, että:

1) kuljetuspalvelun tuottajan kuljetusvälineet ja säilytystilat ovat vanginkuljetuslain 3 luvun mukaiset ja että kuljetuspalvelun tuottajalla on valmiudet kohdella kuljetettavia siten kuin vanginkuljetuslain 4 ja 5 luvussa säädetään sekä järjestää heille mainituissa lainkohdissa tarkoitetut olosuhteet, valvonta ja turvaamistoimet;

2) kuljetuksen aikana kuljetettavien olosuhteet ja kohtelu ovat lainmukaiset ja että kuljetus toteutetaan turvallisesti ja kaikilta osin asianmukaisesti.

Kuljetusta, johon voi liittyä kuljetettavan turvallisuuden tai terveyden, kuljetuksen turvallisuuden ja yleisen turvallisuuden säilymisen taikka esitutkinnan tai rikosasian oikeuskäsittelyn kannalta epävarmuustekijöitä, ei saa hankkia kuljetuspalvelun tuottajalta.

5 §

Kuljetuspalvelua koskeva sopimus

Rikosseuraamuslaitos ja kuljetuspalvelun tuottaja sopivat tässä laissa tarkoitetusta hankinnasta kirjallisesti siten, että kummankin osapuolen laissa säädettyjen oikeuksien ja velvollisuuksien yksityiskohdat ovat selkeät.

Rikosseuraamuslaitoksen puolesta sopimuksen tekee valtakunnallisen järjestelyn osalta Rikosseuraamuslaitoksen pääjohtaja ja alueellisten järjestelyjen osalta aluejohtaja.

Tarkemmat säännökset Rikosseuraamuslaitoksen ja kuljetuspalvelun tuottajan sopimuksen sisällöstä, tekemisestä ja irtisanomisesta annetaan oikeusministeriön asetuksella.

6 §

Valvonta

Rikosseuraamuslaitos ohjaa ja valvoo kuljetustoimintaa säännönmukaisesti varmistakseen, että kuljetus tapahtuu lainmukaisesti.

7 §

Kuljetuksesta vastaavan työntekijän ja kuljetettavan työntekijän tehtävät, oikeudet ja velvollisuudet

Kuljetuksesta vastaavan työntekijän ja kuljetettavan työntekijän on huolehdittava vangin kuljetuksesta tai valvonnasta sekä valvontaan kuuluvasta turvaamistoimenpiteestä tämän lain ja vanginkuljetuslain mukaisesti. Kuljetuspalvelun tuottaja määrää kirjallisesti, mikä on kunkin työntekijän asema ja tehtävä kuljetuksessa.

Kuljetuksesta vastaavalla työntekijällä ja kuljetettavalla työntekijällä on tehtävänsä suorittaessaan kuljetusvälineessä ja säilytystilassa sekä niiden välittömässä läheisyydessä oikeus järjestyksen säilyttämiseksi, kuljetettavan karkaamisen estämiseksi tai kiinniottamiseksi, esineen tai aineen poisottamiseksi kuljetettavalta, esteen poistamiseksi taikka ulkopuolisen henkilön pääsyn estämiseksi kuljetusvälineeseen tai säilytystilaan taikka niistä poistamiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat ja muut tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttavat seikat.

Havaitessaan kuljetuksen tarkoituksen toteutumista tai turvallisuutta uhkaavan tilanteen kuljetuksesta vastaavan työntekijän on välittömästi ilmoitettava asiasta yhteyshenkilöksi nimetylle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle.

8 §

Sallitut voimankäyttövälineet

Kuljetuksesta vastaavan työntekijän ja kuljetettavan työntekijän sallitut voimankäyttövälineet ovat ampuma-asetain (1/1998) 11 §:ssä tarkoitettu kaasusumutin sekä käsiraudat, muoviset siteet ja enintään 70 senttimetriä pitkä patukka. Kaasusumutinta saa kantaa ainoastaan henkilö, joka on suorittanut yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain (282/2002) 29 §:ssä tarkoitetun vartioimistehtävissä tapahtuvan kaasusumuttimen kantamiseen oikeuttavan koulutuksen.

9 §

Kuljetuksen kirjaaminen ja raportointi

Kuljetuksesta vastaavan työntekijän tulee kirjata kuljetustapahtuman vaiheet ja todetut erityistilanteet sekä raportoida kuljetuksesta tarvittaessa sen kuluessa ja viimeistään sen päättyessä kuljetuksen yhteyshenkilöksi nimetylle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle.

Tarkemmat säännökset kuljetusta koskevien tietojen kirjaamisesta ja raportoinnista annetaan oikeusministeriön asetuksella.

10 §

Kuljetuksesta vastaavan työntekijän ja kuljetettavan työntekijän oikeus tehdä päätöksiä

Tässä laissa tarkoitetun vanginkuljetuksen aikana kuljetettavan ravinnosta, vaatetuksesta, ulkoilusta, yhteydenpidosta kuljetustilan tai säilytystilan ulkopuolelle sekä esineiden ja rahojen hallussapidosta päättää kuljetuksesta vastaava työntekijä, jos asiasta ei ole Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen päätöstä. Jos kuljetuksessa ei ole mukana ter-

veydenhuollon ammattihenkilöä, kuljetettavan terveydentilan seurannasta ja tarvittavaan sairaanhoitoon toimittamisesta päättää kuljetuksesta vastaava työntekijä.

Tässä laissa tarkoitetun vanginkuljetuksen aikana kuljetettavan valvonnasta, sijoittamisesta kuljetusvälineessä ja säilytystilassa, turvatarkastuksesta, henkilöntarkastuksesta sekä kuljetusvälineiden ja säilytystilojen tarkastamisesta päättää kuljetuksesta vastaava työntekijä, jos asiasta ei ole Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen päätöstä. Jos asia ei siedä viivytystä, kuljetettavan sitomisesta ja häneen kohdistettavien voimakeinojen käytöstä päättää kuljetuksesta vastaava työntekijä tai kuljettava työntekijä.

11 §

Kuljetuksesta vastaavan työntekijän ja kuljetettavan työntekijän ammattipätevyys

Kuljetuksesta vastaavalta työntekijältä ja kuljettavalta työntekijältä edellytetään, että hän on yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain mukaisesti vartijaksi hyväksytty ja hän on suorittanut ammatillisesta aikuis-koulutuksesta annetun lain (631/1998) mukaisen turvallisuusvalvojan tai sitä vastaavan erikoisammattitutkinnon tarkemmin määrätyt osat tai turvallisuusalan perustutkinnon. Tämän lisäksi kuljetuksesta vastaavalta työntekijältä edellytetään rikosseuraamusalan lisäkoulutusta, johon sisältyy myös edellä tarkoitettua turvallisuusvalvojan koulutusta tai turvallisuusalan perustutkintoa perusteellisempi voimankäyttötilanteita ja -välineitä koskeva koulutus sekä rikosseuraamusalaa, vanginkuljetusta ja henkilötietojen käsittelyä sekä kuljetettavan kohtelua, oikeuksia ja olosuhteita koskeva koulutus.

Tarkemmat säännökset rikosseuraamusalan lisäkoulutuksesta ja ammattipätevyuden osoittamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

12 §

Muutoksenhaku

Tämän lain nojalla järjestettyyn vanginkuljetukseen liittyvään muutoksenhakuun sovelletaan vankeuslain (767/2005) 20 lukua tai tutkintavankeuslain (768/2005) 15 lukua sen mukaan, onko kyseessä vangin vai tutkintavangin kuljetus.

13 §

Salassapito- ja vaitiolovelvollisuus

Kuljetuspalvelun tuottajan työntekijän ja edustajan salassapito- ja vaitiolovelvollisuudesta sekä rangaistuksista niitä rikottaessa säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999).

14 §

Turvallisuusselvityksen tekeminen

Rikosseuraamuslaitoksen tulee hakea tässä laissa tarkoitetun kuljetuspalvelun tuottajayrityksen vastuuhenkilöistä, kuljetuksesta vastaavista työntekijöistä ja kuljettavista työntekijöistä turvallisuusselvityksistä annetun lain (177/2002) 2 luvun mukainen perusmuotoinen turvallisuusselvitys ennen 5 §:ssä tarkoitetun sopimuksen tekemistä, ennen tehtävän aloittamista ja tarvittaessa toiminnan aikana.

15 §

Työntekijän henkilökortti

Rikosseuraamuslaitos antaa kuljetuspalvelun tuottajan työntekijälle, joka toimii kuljetuksesta vastaavana työntekijänä tai kuljettavana työntekijänä, kuvallisen henkilökortin,

josta selviävät työntekijän henkilötiedot ja tehtävänimike. Työntekijän on palautettava henkilökorttinsa Rikosseuraamuslaitokselle lopettaessaan työskentelynsä tässä laissa tarkoitetussa vanginkuljetuksessa.

Tarkemmat säännökset työntekijän henkilökortin sisällöstä ja säännökset kortin käytöstä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

16 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

Helsingissä 17 päivänä joulukuuta 2010

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Tuija Brax*